

stad na corona

7 experten over de toekomst van de stad na corona

Inhoud

De stad na corona

Bart Somers p.8

Samen leven in de stad als de dreiging de ander is

Alexander D'Hooghe p.10

De sociale ladder heeft geen treden meer

Yasmien Naciri p.26

Corona zal de stad niet klein krijgen, ze moet alleen kleiner denken

Geert Noels p.44

Samen de stad maken

Aline Muylaert p.56

Een dag in de Nieuwe Stad 13 september 2050

Erik Wieërs p.70

Meer welzijn, (h)echter samenleven

Elke Van Hoof p.88

Stad van de toekomst moet (en kan) de ijsberg op de arbeidsmarkt mee ontdooien

Stijn Baert p.104

De stad na corona

Bart Somers

In 1815 bedolf de vulkaan Mount Tambora de hele wereld onder een laag van as en stof. Het was één van de grootste uitbarstingen die de mensheid ooit gekend had. Voedselprijzen ontploften en geconfronteerd met de keuze tussen haver voor zichzelf of voor hun paarden, koos de mens voor zichzelf. Paarden waren het kind van de rekening. Het bracht Karl von Drais, een Duitse uitvinder, ertoe een alternatief vervoersmiddel te zoeken: zijn "Laufmaschine". De crisis die volgde op de uitbarsting van de Mount Tambora, zorgde voor de uitvinding van onze hedendaagse fiets.^[1]

Tweehonderd jaar later is de wereld opnieuw abrupt tot stilstand gebracht. De schuldige is dit keer geen vulkaan, maar een virus ter grootte van een tienduizendste van een millimeter. De schade is er niet minder om. Plots moesten we met z'n allen in lockdown, in ons kot. Weggefallen sociale contacten leidden tot isolatie en huiselijke drama's. We moesten onze vrienden en familie missen en veel te vaak afscheid nemen. Onze economie ging tot tweemaal toe op slot. Bedrijven gingen overkop, mensen verloren hun job en sociale ongelijkheid nam toe. Wat begon als een gezondheids crisis, werd al snel ook een economische crisis en een kansencrisis.

Maar het virus zorgde niet alleen voor stilstand. Corona zorgde ook voor ongelooflijk veel beweging. We leerden de mogelijkheden van telewerk kennen. We stonden minder in de file. En we herontdekten het belang van onze buurten en burens, van gedeelde ruimte en groen. Elke crisis heeft namelijk zijn problemen en uitdagingen, maar zorgt ook voor nieuwe inzichten en vooruitgang. Stilstand en beweging, zoals de "Laufmaschine" van Karl von Drais.

In die zoektocht naar een weg vooruit zijn steden altijd voortrekkers geweest. Onder en

ondanks het puin en as, vinden zij steeds opnieuw opportuniteiten. Dat komt omdat steden bruisen. De diversiteit en ontmoeting in hun straten en kantoren leiden tot creativiteit en innovatie. Ze verrijken hen economisch en versterken het sociaal weefsel. Dat zien we ook tijdens deze crisis weer.

Jonge mensen doen boodschappen voor hun bejaarde buurvrouw. Zorgverleners gaan op en over hun tandvlees. Ondernemers bieden oplossingen voor de obstakels die het virus opwerpt. Cultuurorganisaties trekken naar woonzorgcentra om bewoners een hart onder de riem te steken. Leerkrachten tonen ongehoofde flexibiliteit omwille van hun vastberadenheid geen enkel kind te lossen. Eén voor één zijn het voorbeelden van het belangrijkste kenmerk van deze crisis: een ongezien ondernemerschap in solidariteit.

Het verklaart waarom een crisis of een ramp een stad op haar grondvesten kan doen daveren, maar ze toch steeds opnieuw even snel haar rug weer recht. Het is het voornaamste kenmerk van de stad: haar veerkracht. Op 9 augustus 1945 dwongen de Verenigde Staten Japan op de knieën nadat ze de metropool Nagasaki troffen met de atoombom "Fat Man". Minder dan twintig jaar later bereikte de stad opnieuw hetzelfde aantal inwoners als voor die duistere dag. De aanslagen op het World Trade Centre in 2001 herdoopten de site tot Ground Zero. Vandaag, opnieuw minder dan twintig jaar later, wonen er meer dan twee keer zoveel mensen dan voor 9/11.^[2]

Uiteraard mogen we deze coronacrisis nooit vergelijken met 9/11 of de gevolgen van "Fat Man". Maar opnieuw zien we die kenmerkende veerkracht van steden. De wil om het na elke tegenslag beter te doen. Net daarom mogen we niet teruggrijpen naar oude recepten of ons tevreden stellen met een terugkeer naar

vroeger. We moeten ambitieuzer durven zijn en een betere samenleving nastreven. We moeten leren uit nieuwe inzichten en kansen grijpen. Niet kiezen voor stilstand maar voor beweging.

Daarom gingen we bij zeven denkers op zoek naar inspiratie. Die onze steden kunnen prikkelen. In de podcast stad na corona gingen ze het gesprek aan met Klara-presentator en journalist Pat Donnez, waarna ze hun inzichten neerpelden in de zeven essays die u in dit boek terugvindt. Elk vanuit hun expertise antwoorden ze op de vraag hoe we ervoor kunnen zorgen dat onze steden opnieuw heropleven tot wat ze in essentie zijn: groeipolen van innovatie, diversiteit, ontmoeting en welvaart.

Alexander D'Hooghe is hoogleraar architectuur en urbanisatie en oplosser van de Oosterweelse knoop. Hij geeft ons zijn blik op een stad die op alle mogelijke manieren in beweging is en hoe we dit een duwtje in de rug kunnen geven.

Yasmien Naciri is een jonge ondernemster, opiniemaakster en auteur van "Wij nemen het heft in handen". Zij heeft één duidelijke boodschap voor onze steden: voer een beleid van kansen, en dan wordt diversiteit een niet te stoppen motor van sociale mobiliteit en vooruitgang.

Geert Noels, econoom, CEO van Econopolis en auteur van onder andere "Gigantisme", toont ons de weg uit deze crisis door opnieuw de mens als maat van de dingen te nemen.

Aline Muylaert is de co-founder van Citizenlab en leert ons hoe technologie een nieuwe dimensie kan bieden aan onze democratie en de beleidskeuzes die we maken.

Erik Wieërs, onze nieuwe Vlaamse bouwmeester, vertelt ons op welke manieren we van de gedeelde ruimte in onze stedelijk leefomgeving opnieuw een plaats van ontmoeting kunnen maken.

Elke Van Hoof doceert psychologie aan de VUB en de Vlerick Business School en is bezieler van het "Huis voor Veerkracht". Zij stipt het belang aan van menselijke veerkracht, een gezonde work-life balance en de nefaste gevolgen van eenzaamheid.

Arbeidsmarktdeskundige Stijn Baert tot slot laat zijn licht schijnen over de impact van het coronavirus op onze invulling van werk en onderzoekt hoe we opnieuw meer mensen aan de slag kunnen krijgen.

Met de inzichten van deze zeven experts in de hand, wil ik met u de dialoog aangaan. Over de stad na corona. De stad van de toekomst. Een stad van hoop.

Bart Somers
Vice-ministerspresident
Minister van Samenleven en
Binnenlands Bestuur

Beluister de aanvullende
interviews met de zeven
experts, in de podcast
stad na corona op Spotify

Samen leven in de stad als de dreiging de ander is

Alexander D'Hooghe

Het gevaar is niet dat we doodgaan aan corona, het gevaar is dat we elkaar het hoofd in slaan.

Geen enkele pandemie heeft ooit een zware invloed gehad op de ruimtelijke ordening of de architecturale vormgeving van een stad. De stad bouw je traag. Ik wil dus geen pleidooi houden voor allerlei evidenties zoals meer groene ruimte voor opgesloten stedelingen, of de kansen voor fietsen op straten waar nu minder auto's zijn. Dit zijn evidenties die van alle tijden zijn, en corona als voorwendsel gebruiken. Niets nieuws onder de zon daar. Maar de urgentie van corona is straks weg, terwijl een bredere crisis diepe voren trekt.

De meest dramatische effecten van de coronacrisis zijn tweede-orde effecten: dus niet de gezondheids crisis, maar wel de economische, socio-culturele en institutionele crisissen die hieruit volgen. De fundamentele vraag is: hoe blijven wij samenleven, en hoe zullen we ons tot elkaar verhouden? We leven in polariserende tijden, waar je meningen maar moeilijk oplijnt, waar mensen zich opsluiten in hun eigen paradigma's en elkaar steeds moeilijker vinden. En de stad is altijd de locus waar het conflict kristalliseert. Het gevaar is niet dat we doodgaan aan corona, het gevaar is dat we elkaar het hoofd in slaan. Naar de toekomst toe zijn er twee grote uitdagingen voor de stad: klimaatadaptatie (hitte, waterbeheer) en dicht bij elkaar samenleven. Deze zijn onderling sterk met elkaar verbonden. Die situatie vraagt om actief beheer.

De destabilisering van de maatschappelijke orde door de enorme economische, sociale, politieke, en ethische crisis die nu getriggerd wordt, zal maatschappijen zoals de onze in

“De fundamentele vraag is: hoe blijven wij samenleven, en hoe zullen we ons tot elkaar verhouden? We leven in polariserende tijden, waar je meningen maar moeilijk oplijnt, waar mensen zich opsluiten in hun eigen paradigma's en elkaar steeds moeilijker vinden. En de stad is altijd de locus waar het conflict kristalliseert. Het gevaar is niet dat we doodgaan aan corona, het gevaar is dat we elkaar het hoofd in slaan.”

een aantal jaar van onzekerheid storten. We zijn nu al in een pre-revolutionair klimaat. Het maatschappelijk weefsel scheurt, de kloof tussen arm en rijk neemt alsmaar toe, en veel van onze instellingen dragen niet de gemeenschappelijkheid uit die ze verondersteld zijn te vertegenwoordigen. Hoe bouw je de stad in zo'n tijd van verarming, instabiliteit en groeiende vijandigheid tussen groepen die over elkaar (virale) veralgemeningen uitspreken?

Velen hebben het niet door, maar er is een tijdperk afgerond. Stedenbouw in tijden van onzekerheid vereist een aanpak op maat en aandacht voor afstand en veiligheid, maar ook andersoortige mobiliteit en ontmoetingsplaatsen en plannen die de hoop op een betere toekomst in zicht brengen.

Ruimte is een genereus medium

In 1918 schilderde Casimir Malevitsj “White square on white”. Een wit vierkant op een iets warmer wit veld. Hij gaf daarmee op sublieme wijze vorm aan het formalistische idee dat de vorm zijn eigen inhoud draagt, en

aan het modernistische idee dat die inhoud nog een zekere onbepaaldheid in zich draagt. Daardoor ontstaat een democratische interactie met de kijker of gebruiker, die de vrijheid krijgt om zelf te interpreteren. Het schilderij ontstaat niet toevallig na de Russische revolutie en het afzetten van de despotische tsaar. Een wit vlak, voor mij een plein, is open voor iedereen, iedereen kan er zijn ideeën op projecteren. Maar het witte vlak rondom, de gebouwen, zijn ook open en vrij invulbaar.

Een eeuw nadat Malevitsj zijn schilderij maakte, vind ik zijn propositie nog steeds enorm relevant, maar dan voor stedenbouw: dat je gebouwen of ruimtes creëert die voldoende generiek zijn, voldoende puur vorm, zodat de bewoners en de gebruikers van vandaag én van morgen daaraan een eigen betekenislaag kunnen geven.

Bovendien biedt ruimte mogelijkheden die woorden en tabellen niet bieden. Woordelijke of cijfermatige conflicten kunnen een consensus vinden in de ruimte. Stel: we hebben een ruimte en ik wil daar een gang en jij wil een bibliotheek. Dan kan een ontwerper iets tekenen dat voldoende breed is om te dienen als gang, en ruimte biedt om veel boeken te zetten. Op die manier kan je zeer diverse belangen, meningen en identiteiten in de ruimte samenbrengen. Opvallend is dat voor de uitkomst van zo'n proces, de bestaande nomenclatuur te reductief is. Vaak moeten we op zoek naar nieuwe woorden: is het een bang, of een gliotheek? De mogelijk-

“Dichtheid is geen absolutisme, het moet ook een vrije keuze kunnen zijn. Als we ook in de toekomst leefbare steden willen, moeten we aan die diversiteit van leefkeuzes tegemoet komen.”

heden zijn onbeperkt. Ruimte is een genereus medium en design een vorm van diplomatie, die dus ook oplossingen kan bieden voor de uitdagingen van vandaag.

Diversifiëren met dichtheden

Bij de grootste risico's van de stad vandaag zie je gezondheid, nood aan klimaatadaptatie, en sociale spanningen. Hoe kan stedenbouw daaraan tegemoetkomen?

Ten eerste denk ik dat je in de stad ruim plaats moeten geven aan plekken en wijken met lage dichtheid. Mensen moeten ook in de stad meer afstand kunnen nemen van de ander. Hoe organiseer je immers de onvermijdelijk groeiende tendens tot verdere suburbanisering die het gevolg is van dit alles?

In New York trekken de gegoeden massaal weg uit het stadscentrum, wat een enorme verarming betekent voor de stad. Door minder dense voorsteden ook een plaats te geven als andersoortige delen van het stedelijk weefsel, geven we mensen keuzemogelijkheden zonder het grotere verband te verliezen.

Vlaanderen is de meest dichtbevolkte regio in Europa: we hebben 487 inwoners per km². Brussel zit daar niet bij. Nederland heeft er 416 en Israël 393, dat zijn de nummers 2 en 3. Binnen dat verstedelijkt gebied liggen steden en voorsteden die stadsregio's vormen. Als we de voorsteden zien als onderdeel van het stedelijk weefsel, dan is het perfect mogelijk om zones met hoge en lage dichtheid, zones van hoge compressie en lagere compressie te organiseren.

Ik wil dan ook een warm pleidooi houden om niet mee te heulen met de toenemende roep

naar steeds meer verdichting; altijd en overal. De bewoners van een stad hebben een breed palet aan smaken en kleuren, en zij moeten allemaal hun gading vinden.

Dichtheid is geen absolutisme, het moet ook een vrije keuze kunnen zijn. Als we ook in de toekomst leefbare steden willen, moeten we aan die diversiteit van leefkeuzes tegemoet komen. Nemen we die nieuwe invalshoek serieus, dan moeten we inzetten op het aansluiten van die minder dichtbebouwde gebieden en investeren in toegankelijkheid en het ruimtelijk apparaat om de verstedelijking toe te laten. Deurne keert zich vandaag af van de ring, maar zou net een smoel moeten krijgen richting die ring.

En uiteraard, dat bedacht Frederick Law Olmsted al in de 19de eeuw en werd toegepast in bijna alle Amerikaanse steden: elke stad heeft nood aan grote groene ruimtes in het hart van de stad, groene longen die ademruimte bieden, zones voor decompressie, kilometerslange, met elkaar verbonden groene gebieden. Die 'figuren van Olmsted' hebben meetbare en bewezen baten op vlak van gezondheid, klimaatproblemen en waterhuishouding. Samen met de wijken van lage en hoge dichtheid vormen ze het stedelijk weefsel. Naast die grote groenblauwe gebieden, die een aangetoond effect hebben op bijvoorbeeld hittestress, moeten we uiteraard oog hebben voor voldoende bomen en water op

“Het is goed voor het bewustzijn en de identiteit van mensen dat ze weten dat ze op een unieke plek wonen. En het zorgt voor boeiende contrasten binnen een stad. Vier die verschillen, en zorg voor verbinding met andersoortige wijken.”

parken en pleinen. Ook dat helpt voor het organiseren van rust- en ontmoetingsplekken. Ter illustratie: in het Antwerpse Ringproject benaderen we Antwerpen niet meer als een stad die wordt begrensd door de Singel, maar als een stadsregio van 1,5 miljoen inwoners, een denses centrum, minder denses suburbs en met de overkapte ring als centrale plek. Dat wordt een grote figuur die onbebouwd is, een groene long voor de stad.

Thuis komen: plaatsen voor gelijkgestemden

Hoe organiseer je het veiligheidsgevoel in tijden van toenemende polarisering? De veiligheid van assets en mensen wordt belangrijker dan vroeger. Dit heeft te maken met het weerbaar maken van wijken en monumenten tegen allerlei bedreigingen. In onzekere tijden is dit belangrijker dan anders. De 'Andere' wordt in zo'n tijden ook vaak als bedreiging gezien.

Van nature gaan we dan op zoek naar gelijkgestemden. Het is ook geen probleem dat soort soort zoekt. Vier het verschil tussen wijken en groepen – maar dat vereist een erkenning dat wij nooit zoals elkaar zullen worden. Omhels dit, en maak het radicaler. Weg met de eenheidsworst.

Het is goed voor het bewustzijn en de identiteit van mensen dat ze weten dat ze op een unieke plek wonen. En het zorgt voor boeiende contrasten binnen een stad. Vier die verschillen, en zorg voor verbinding met andersoortige wijken.

De problematiek van de juiste balans tussen wijken met plaats voor gelijkgestemdheid en plekken waar de ontmoeting met het verschil en de anderen plaatsvindt, is hier een essentieel vraagstuk.

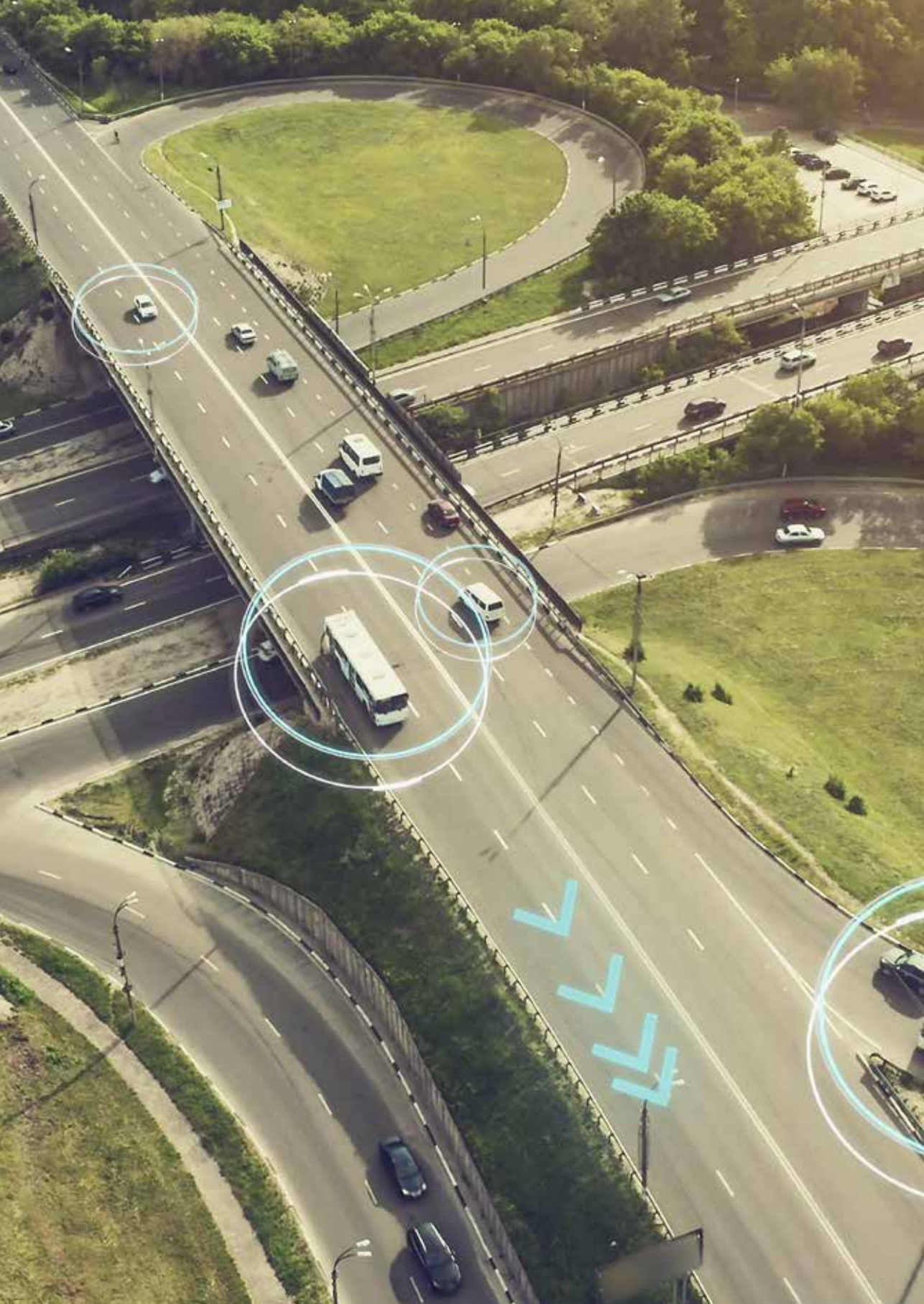

Het Antwerpse Ringproject (bron: www.antwerpenmorgen.be)

Plekken voor verschil

Hoe tonen we nog de mogelijkheid tot samen leven in verschil op stabiele wijze aan, op het ogenblik dat 'all that is solid melts into air'? Hoe kan je stedelijke microcosmossen bouwen die tonen dat de co-existentie van onoverbrugbare verschillen mogelijk is, en zelfs inspirerend kan zijn, maar niet bedreigend? Ik denk dat een deel van het antwoord hierop er onder meer in bestaat een onderscheid tussen de woonomgeving en het publieke domein te maken. Bij de woonomgeving moet je de veiligheid, ruimte en afstand bieden die zovelen vandaag nodig hebben. Dat comfort laat dan toe om je te engageren met de wereld op nabijgelegen publieke domeinen van menging en exposure.

Belangrijk voor die publieke plekken, waar het verschil zich kan ontmoeten, is een visie te ontwikkelen die de verschillende belangen rijmt, én dermate ambitieus is dat iedereen erom zijn eigen redenen enthousiast van wordt. Meerstemmigheid en diversiteit zijn kenmerkend voor de liberale democratie. Objectieve beslissingen door die meerstemmigheid te gebruiken. Ga in gesprek met bewoners, gebruikers, belangengroepen, stakeholders, experts, haal meningen en ideeën op en maak daarvan een ambitieuze synthese. Zo maak je eigenlijk een nieuw sociaal contract. Een set bouwplannen in de stad is, meer dan berekeningen, studies en projecties, juist de blauwdruk van een geslaagd samen-

“Er is een revolutie aan de gang in het mobiliteitslandschap. Wie denkt dat de mobiliteitsproblemen enkel en alleen opgelost zullen geraken met fiets, auto en openbaar vervoer, leeft in een realiteit van twintig jaar geleden.”

levingsproject. Zo organiseer je contact, draagkracht en vooruitgang.

Een belangrijk instrument daarvoor is een wervend verhaal. Steden hangen aaneen van verhalen. Heel wat meningsverschillen en conflicten vandaag gaan zelfs terug op verhalen die honderden jaren oud zijn. Als je mensen wil overtuigen om die verschillen te overbruggen, moet je hen een belangrijke rol toedichten in een nieuw verhaal. Een gewapende vrede tot stand brengen, waar iedereen zijn belang in ziet die te handhaven.

Veel van die contacten zullen zich afspelen op plekken voor alledaags gebruik. We werken bij ORG (Organisation for Permanent Modernity) vaak op dergelijke plekken, waar we door ontwerp zorgen dat verschillende soorten mensen en stromen elkaar actief kruisen. We noemen ze red carpets. Het zijn zones die de verschillende wijken met elkaar verbinden, die een soort lijm vormen tussen de verschillende zones en functies. Ze bieden soms ook ecologische continuïteit, misschien ook lanen voor traag verkeer, maar vooral mogelijkheden tot ontmoeting.

Een ander voorbeeld van een plek van ontmoeting is de mobiliteitshub van de toekomst. Maar daarover later meer. Als ik stadsbesturen een advies mag geven: realiseer plaatsen waar het verschil zichzelf kan zien, een spiegel krijgt, zich kan ontmoeten op een gedeeld platform. Samenlevingsconflicten worden hét stadsprobleem van de toekomst,

dus hier moeten steden echt op inzetten. Het komt er ook steeds op neer om een ambitieus verhaal te schrijven. Net door zeer ambitieuze plannen slaag je erin de verwachtingen van eenieder er herkenbaar in te maken.

Vaak wordt er door critici op gewezen dat ambitieuze plannen zeer veel geld kosten. Telkens wanneer een nieuwe groep zich herkent in de ambities, stijgt de kostprijs aanzienlijk. Te vaak wordt vergeten hoe hoog de kost wel is als er niets gebeurt of als er een ingreep gebeurt die niet ver genoeg gaat, die geen echte oplossing biedt. Daar zijn echte maatschappelijke kosten-batenanalyses en de echte durf om stappen vooruit te zetten, essentieel.

Mobiliteitswijzigingen

De grotere, regionale stad die vorm krijgt, mede door deze impulsen, heeft vele wijken en districten voor mensen met verschillende smaken en voorkeuren. Circulatie tussen deze wijken is van groot belang. Daarbij zijn de beschikbare modi – privé autovervoer, openbaar vervoer, fietsen – alle van belang, maar niet voldoende. Er is een revolutie aan de gang in het mobiliteitslandschap. Wie denkt dat de mobiliteitsproblemen enkel en alleen opgelost zullen geraken met fiets, auto en openbaar vervoer, leeft in een realiteit van twintig jaar geleden.

Dertig procent van Vlaanderen is stedelijk weefsel met een hoge dichtheid, zeventig procent heeft een middelmatige tot lage dichtheid. Er zijn dus eigenlijk twee soorten kamers: de lage dichtheids- en de hoge dichtheidskamers. Voor beide kamers zijn twee zeer verschillende mobiliteitsituaties van toepassing.

Vooraf voor wat de mobiliteit tussen centrum-stedelijke wijken (heel dicht) en wijken met

lage dichtheid betreft, is er een probleem. Daar heb je namelijk geen vlot, gedeeld vervoersmiddel voor. De hoge dichtheidswijken kunnen enkel op schaal (d.w.z. met voldoende grote hoeveelheden) bediend worden. Rollend materieel op sporen – metro, tram, trein – kunnen hier capaciteiten leveren per m² leveren die een andere technologie niet kan leveren. Maar de lage dichtheidswijken zijn hier niets mee. Daar loopt dit systeem verloren: te veel stops, te veel omwegen. De horizontale spreiding maakt een individueel vervoermiddel vele malen logischer.

Om die reden is het noodzakelijk dat we een derde systeem – een tussenlaag – kunnen uitrollen. Dit is de 'demand-responsive transit', DRT. Beeld je in dat we spreken over voertuigen die vier tot zestien mensen kunnen bevatten. Deze rijden voortdurend rond en een slim algoritme bundelt, bijna per seconde, de vervoersaanvragen van verschillende mensen, die toevallig in elkaars buurt zijn en toevallig ongeveer naar dezelfde bestemming moeten. Dit systeem - bv. een betere versie van UberPool, van Via, of van nog andere providers - kan op schaal gebracht worden. Het is de missing link in het Vlaamse vervoerssysteem, omdat het in beide soorten wijken wel operationeel succesvol kan zijn. Dit soort tech is heel erg jong, maar is specifiek voor onze conditie ook waardevol. In New York bestaan er al dergelijke systemen en ze leveren een service en efficiëntie die ons openbaar vervoer onmogelijk kan leveren. Alles is gericht op kleine groepen zo efficiënt mogelijk van punt A naar punt B brengen. Je wordt niet voor de deur afgezet, maar in functie van efficiëntie vraagt men bijvoorbeeld om een paar minuten verder naar de hoek van de straat te stappen. En in een Via-wagen zit je in stilte naast elkaar.

Ondersteun dergelijke mobiliteitsexperimenten, want dat is een deel van de toekomst.

Daarnaast moeten we plekken inrichten waar alle relevante vervoersmodi samenkomen en waar je makkelijk kan overstappen van de ene modus op de andere: de multimodale hubs. Autosnelwegen, de trein, tram, metro, bus, collectief vervoer, elektrische en gewone fietsen, steps, maar ook toekomstige transportmiddelen zoals de hyperloop, transporten via drones, ... Dergelijke hubs zouden kunnen worden geïntegreerd in de ruimte tussen de stedelijke kernen en de buitenliggende suburbs.

De hub is in dit plan niet enkel een mobiliteitspunt, maar ook een plek waar pakjes afgeleverd kunnen worden. Dan hoeven be-

“Naast het utilitaire van stedenbouw, heeft onze maatschappij vandaag nood aan gezamenlijke betekenisgeving. Een gedeelde toekomstambitie, zoals een goed stadsproject dat kan verwoorden, kan door de grootste ideologische en identitaire tegenstellingen heen snijden.”

stelwagens zich minder te mengen in het woon-werkverkeer in de stad. Er kunnen ook supermarkten, crèches, apotheken en andere winkels komen, die de hubs aantrekkelijker maken. Het is geen louter functionele plek, maar ook een plek waar we elkaar ontmoeten.

Bij MIT voeren we onderzoek naar hoe zo'n hub er moet uitzien. Geen evidente opdracht, want er zijn nog geen concrete voorbeelden. We hebben 40 à 50 nieuwe technologieën en zakelijke modellen voor collectief vervoer in kaart gebracht en proberen daar uit te leren. En we proberen te detecteren waar mensen in investeren, om een idee te krijgen in welke richting we evolueren. Zo zien we bijvoor-

beeld dat er wellicht een grote toekomst is voor elektrische fietsen – in grote hoeveelheden - en die collectieve busjes.

Singulariteiten

Tenslotte, het volstaat niet om concrete plannen te maken. Naast het utilitaire van stedenbouw, heeft onze maatschappij vandaag nood aan gezamenlijke betekenisgeving. Een gedeelde toekomstambitie, zoals een goed stadsproject dat kan verwoorden, kan door de grootste ideologische en identitaire tegenstellingen heen snijden.

Het vraagt moed, durf, en de wil tot hoop. Bepaalde collectieve plaatsen (Hubs? Parken?) kunnen een singulariteit zijn die aan de veelheid aan identiteiten, inzichten en meningen een plaats geeft.

Ter inspiratie geef ik u graag nog het voorbeeld mee van de aanpak van Henk Ovink, de vroegere Nederlandse watergezant. Hij werd door de regering Obama gevraagd om na de verwoestende orkaan Sandy in 2012 een plan uit te werken om de kustlijnen van New York, New Jersey en Connecticut droog te houden, moest het water nog eens zo hoog rijzen als in 2012. Hij bedacht en leidde een ontwerpwedstrijd, Rebuild by Design, waarvoor internationale teams van ingenieurs en ontwerpers werden uitgestuurd naar alle regio's van het getroffen gebied om samen met lokale gemeenschappen concrete voorstellen te formuleren voor een weerbare kustlijn.

“Het vraagt moed, durf, en de wil tot hoop. Bepaalde collectieve plaatsen (Hubs? Parken?) kunnen een singulariteit zijn die aan de veelheid aan identiteiten, inzichten en meningen een plaats geeft.”

Door de onderzoeken ontstonden samenwerkingen tussen duizenden mensen, die binnen enkele maanden aan het werk waren om concrete oplossingen te vinden. Geen jarenlange voorstudies die handenvol geld kosten of ellenlange discussies rond projecten die van bovenaf bedacht worden en dan door de strot van de mensen geramd worden. Maar concrete projecten met een eigen insteek, afhankelijk van de specifieke situatie van een bepaald gebied. Henk Ovink draaide de hele werkwijze rond grote ruimtelijke projecten radicaal om. Leiderschap, samenwerking en innovatie zorgden voor auteurschap binnen de verschillende betrokken gemeenschappen.

1. Dichtheid is geen absolutisme. Zorg voor wijken met hoge én lage dichtheid.
2. Kijk naar de mobiliteit van de toekomst om deze wijken met elkaar te verbinden: de ‘demand-responsive transit’. Voertuigen die vraaggestuurd vervoer aanbieden aan groepjes mensen.
3. Maak het verschil tussen wijken en groepen nog radicaler. En zorg vervolgens voor zones, “red carpets”, waar verschillende mensen en stromen elkaar actief kruisen.
4. Objectiever beslissingen via meerstemmigheid door in gesprek te gaan. Haal meningen en ideeën op en maak daarvan een ambitieuze synthese. Denk maar aan het project Ringland.
5. Creëer een multimodale hub waar alle relevante vervoersmodi samenkomen: autosnelwegen, de trein, tram, metro, bus, collectief vervoer, elektrische en gewone fietsen, steps, ...

De sociale ladder heeft geen treden meer

Yasmien Naciri

Rolmodellen zijn geen wondermiddel

"If I Can Do It, Anyone Can." Op het eerste zicht een fantastisch uitgangspunt, maar wie zich met de voeten op de grond bevindt, weet dat de realiteit niet zo rooskleurig is. Veel beleidsmakers en organisaties die zich wensen in te zetten voor kinderen en jongeren uit kwetsbare situaties denken hiermee alles gezegd te hebben, maar het getuigt vooral van vervreemding ten opzichte van de doelgroep en de realiteit. De uitspraak is niet alleen wetenschappelijk incorrect, maar maakt ook deel uit van de problematische houding van leidersfiguren wanneer het gaat over de uitdagingen in onze samenleving. Denk maar aan armoede, onderwijs en werk.

Het grootste probleem aan deze houding ligt bij de vergelijkingen die we maken op basis van ervaringen uit onze omgeving en de verwachtingen die we opleggen. De variabelen die ervoor zorgen dat we mensen bestempelen als 'een succesverhaal' of "een lost cause" hebben niet te maken met hoe hard ze hun best hebben gedaan, maar vooral hoe hard de omgeving zich heeft ingezet voor deze mensen en welke kansen er voor het grijpen liggen. Er zijn talloze jongeren die dagelijks hun uiterste best doen, maar door allerlei externe factoren op dezelfde plek blijven trappelen. De wieg waarin iemand geboren wordt, de mate van solidariteit uit de omgeving en de structurele ondersteuning en stimulus zijn in heel dit verhaal van sociale mobiliteit crucialer dan we onszelf wijsmaken. Zo bestaat de laatste jaren de misvatting dat het verspreiden van informatie over rolmodellen, de problemen voor een deel oplost. Ook vanuit de politiek. Dat kinderen en jongeren zich aan deze rolmodellen zouden kunnen optrekken en een gelijkaardig traject kunnen bewandelen. De realiteit is echter niet zo zwart-wit en daar

moeten we ook eerlijk in zijn. Het doet namelijk meer kwaad dan goed. Rolmodellen en succesverhalen zijn geen wondermiddel maar één van de manieren om het zelfbeeld van jongeren op te krikken en om ze te doen durven dromen in het land waarin ze geboren worden. Dromen van een beter leven, een betere toekomst. En in het beste geval kunnen diezelfde jongeren bij deze rolmodellen ook terecht. Voor vragen of advies.

Niemand heeft iets aan "een succesverhaal" dat letterlijk en figuurlijk onbereikbaar blijft. Toch staan de kranten, tijdschriften en boeken er vol mee. We kicken op verhalen van uitzonderingen, witte konijnen, rolmodellen waar iedereen met een gelijkaardige achtergrond maar naar moet opkijken om de eigen problemen op te lossen. Alsof het de eigen schuld zou zijn. Verhalen die als norm, als standaard worden opgelegd. Maar laat ons ook eerlijk zijn. Tot op een zekere hoogte kunnen deze verhalen inspirerend werken en mensen motiveren, maar het leidt voor velen ook tot frustraties die self-fulfilling prophecy in de hand werken. "Als zij het kunnen, waarom kan ik het dan niet ondanks al mijn harde werk?", het antwoord op die vraag is niet te herleiden tot een gebrek aan doorzettingsvermogen, integratie of zelfredzaamheid. Het antwoord op die vraag is de opeenstapeling van de tekortkomingen in onze samenleving in combinatie met een beetje (on)geluk. Tekortkomingen die door een sterk en transversaal beleid gecorrigeerd kunnen worden. Zoals succesverhalen vaak de opeenstapeling zijn van de juiste omgevingsfactoren. Naast een gezonde dosis doorzettingsvermogen en veerkracht, uiteraard.

"Niemand heeft iets aan "een succesverhaal" dat letterlijk en figuurlijk onbereikbaar blijft."

De verhalen achter de cijfers

Wat sociale mobiliteit exact is of hoe het begrip onderverdeeld kan worden in horizontale, verticale, structurele en individuele mobiliteit is terug te vinden in de talloze wetenschappelijke studies. Studies die onder andere ook aantonen hoe erg het gesteld is met de ongelijke kansen in België. Dit is allemaal géén nieuwe informatie. Het is daarom niet aan mij om alle bestaande wetenschappelijke literatuur te herkauwen. Wat ik wel zal doen is gebruik maken van deze situatie om enkele verhalen van kinderen en jongeren aan bod te laten komen. Verhalen die beleidsmakers meestal sporadisch via de pers of na protest vernemen, maar voor ons een dagelijkse realiteit zijn. En met "ons" doel ik uiteraard op de duizenden vrijwilligers, maatschappelijk en sociaal werkers, jeugdwerkers etc. Zij die zich vrijwillig of via hun job dagelijks inzetten voor mensen in armoede, voor kinderen en jongeren met complexe thuissituaties. Uiteraard is het niet de job van de beleidsmakers om dagelijks op het veld

aanwezig te zijn, maar het is wel hun job om ervoor te zorgen dat beleid dat door hen uitgestippeld wordt, afgestemd is op de doelgroep. En als deze coronacrisis ons één ding heeft geleerd, dan is het wel dat veel beleidsbeslissingen dat niet zijn.

Het is belangrijk dat beleidsmakers beseffen dat hun beleid dus niet altijd inclusief is en de verschillende uitdagingen in onze samenleving enkel op te lossen zijn indien ze er bewust voor kiezen om samen te werken. Om transversaal beleid te voeren en te luisteren naar zij die zich op het veld bevinden. Tijdens deze crisis zijn er in sneltempo talloze expertgroepen en werkgroepen door ministers opgestart, maar voor velen was er al voor de coronacrisis een crisis aanwezig. Een armoedecrisis, een kansencrisis, een onderwijscrisis, een arbeidsmarktcrisis en een welzijns crisis. Dat was voor velen de bittere realiteit én is dat nog steeds.

Voor Ilias, 17 jaar:

Ilias woont in Bergerhout. Hij groeide op in een gezin van 5. Hij studeert Wetenschappen-Moderne Talen en zet volgend jaar hopelijk de stap naar het Hoger Onderwijs, alleen is het allemaal niet zo eenvoudig. Beide ouders werken, maar niet met vaste contracten. Dat is één van de nadelen van de interimcontracten waar arbeiders vaak mee te maken krijgen en dus ligt hun inkomen vaak onder de armoedegrens. Daar bovenop is zijn moeder ook al enkele jaren depressief en we weten allemaal hoe kostelijk mentale zorg is, en zijn de financiële zorgen dus heel groot. Ilias is thuis de oudste en zal de eerste in zijn familie zijn die verder mag studeren. In theorie, want in de praktijk zijn er te veel obstakels waar hij aandacht aan moet besteden. Kan hij het wel betalen en is het al die jaren wel waard? Zijn familie verwacht dat hij op zijn 18de zoals alle jongens uit de buurt aan de slag kan in een bedrijf. Het liefst als verkoper, want dat betaalt goed.

Op school zijn al zijn vrienden die ondertussen niet meer in het ASO zitten van plan om te werken na dit schooljaar. De informatie om alles uit te zoeken en het financieel plaatje in kaart te brengen is te versnipperd en hij begrijpt het ook niet. Als pionier weet hij dus niet waar te beginnen en zijn klastitularis is ook niet beschikbaar voor al deze vragen. Ze geeft zoals al haar collega's les op een school met honderden jongeren zoals Ilias en dat met beperkte middelen. Financieel gaat het dus niet goed, om verder te studeren zijn er te veel obstakels om de juiste keuze te maken, de druk ligt hoog als pionier en de impact van het verder studeren is niet meteen meetbaar tenzij de kostprijs in euro's. Werken op je achttiende is dat wel.

Voor Dries, 15 jaar:

Dries woont in Antwerpen en studeert aan het Koninklijk Technisch Atheneum. Ook bij hem gaat het thuis niet goed. Zijn vader durft wel eens geweld gebruiken, maar Dries kan bij niemand terecht. Zijn moeder en 3 broers ook niet. Elke week vertrekt hij wel eens naar school met blauwe plekken, een lege brooddoos of ongewassen outfits.

Thuis hebben ze geen wasmachine en de vader verwacht dat de moeder de kleren dan maar met de handen wast om geld te besparen. Thuis voelt voor Dries aan als een stille dood. Het loopt op alle vlakken mis en zelfs ontspanning aan de tv is niet aan de orde. De moeder van Dries ziet geen oplossingen en durft met haar kinderen niet te vertrekken. Uiteindelijk hebben ze nu wel een dak boven het hoofd en dat is bij vertrek niet onmiddellijk het geval.

Hoewel Dries het goed doet op school, ziet hij het niet meer zitten. Van zijn vrienden kreeg hij te horen dat er op straat wel manieren bestaan om snel een centje bij te verdienen en dat leek voor hem op dat moment interessanter. Hij wil namelijk een auto kopen en op zijn achttiende alleen wonen. Weg van alle miserie, met of zonder diploma. Gewoon weg van de pijn.

Dries is al even van plan om de schoolbanken te verlaten, zoals veel jongeren in Antwerpen. Maar de jeugdwerkers uit zijn favoriete jeugdhuis proberen dat uit zijn hoofd te praten.

Voor Noor, 18 jaar:

Noor is geboren in Brussel, maar woont nu in Deurne. Dit academiejaar start ze aan haar tweede jaar in het Hoger Onderwijs. Vorig academiejaar had ze best wel veel moeite om alle colleges bij te wonen omdat ze deeltijds werkte. Tijdens het studeren ondervond ze ook moeite bij het begrijpen van academische begrippen. Woorden die in de vragen op het examen verwerkt zaten. Daarnaast denkt ze ook voor de verkeerde opleiding te hebben gekozen. Ze schreef zich vorig jaar in voor toegepaste economische wetenschappen omdat je dan in een bedrijf zou kunnen werken, goed kan verdienen én de kans groter is dat dat allemaal met hoofddoek kan. Alleen beseft ze dit jaar dat ze méér geïnteresseerd is in sociologie.

Voor al haar eigen problemen en die van de mensen rondom haar te begrijpen. Maar ze durft de switch naar een nieuwe opleiding niet te maken. Als ze dit jaar opnieuw faalt, dan verliest ze haar

leerkrediet en de kans om verder te studeren, maar dat beseft ze zelf nog niet goed. Aan haar universiteit bestaat gelukkig de mogelijkheid om extra (bijles) colleges bij te wonen, maar ze kan geen enkel college bijwonen tenzij ze haar job opzegt.

Helaas heeft ze haar job nodig om de kosten te kunnen betalen én thuis financieel bij te dragen. Daarnaast lossen die enkele uren bijles haar problemen niet op. De moeder van Noor is alleenstaand, werkt als poetshulp en rekt - zonder het expliciet zo te benoemen - op haar dochter. Als huiswerkbegeleider voor de twee kleine broers en als steun voor de financiële lasten. Het gezin zit ook met enkele schulden van de vechtscheiding. Wat de moeder niet weet is dat Noor al vaak heeft getwijfeld om een einde aan haar leven te maken. Gelukkig kan ze nu al even terecht bij jeugdwerkers, want een psycholoog kan ze niet betalen en haar moeder nog meer teleurstellen ziet ze niet zitten.

De verhalen van Ilias, Dries en Noor zijn niet alleen verhalen van jongeren die écht bestaan en écht gebeuren, maar ook verhalen die - als er aandachtig geluisterd wordt - verschillende structurele problemen ontbloten. En dan zijn in de beschrijving niet alle variabelen aan bod gekomen. Verschillende studies tonen aan dat sociale mobiliteit te vaak afhankelijk is van de opleidingsgraad van de ouders, de migratieachtergrond, de financiële thuissituatie en op sommige vlakken zelfs levensbeschouwing. Al deze variabelen bepalen mee in hoeverre en met welk tempo je vooruitgang boekt en welke kansen er voor jou voor het rapen liggen.

De trieste realiteit is dus dat veel van de hindernissen waar deze jongeren mee te maken krijgen niet allemaal op te lossen zijn door een portie grinta. Je kan zo hard je best doen, maar de ladder opklimmen zal buitengewoon veel moeite kosten of zelfs helemaal niet lukken als de omgeving er niet voor zorgt dat er op de ladder treden te vinden zijn. De obstakels vallen ook niet te herleiden tot één probleem. Het ligt in veel gevallen niet aan de ouders, als diezelfde ouders dezelfde bezorgdheden delen maar al jaren op dezelfde plek trappelen door de sticky floors. Het gaat niet over betrokkenheid of een goede opvoeding, zoals sommigen vaak te snel willen concluderen. Het gaat over welke kansen er voor het grijpen liggen, binnen handbereik van de ouders én de kinderen. Als je uren in een doolhof rondwaalt, dan word je na de zoveelste bocht gewoon moedeloos als je de uitgang niet vindt.

En in wat voor samenleving leven we ook als we de sociale mobiliteit van alle toekomstige generaties laten hangen van de plaats waar hun wieg staat? Als samenleving, met hulp van het middenveld en beleidsmakers, kunnen we ervoor zorgen dat deze kwetsbare groepen er niet alleen voor staan en die individuele mobiliteit evolueert naar structurele mobiliteit. Zodat deze kwetsbare groepen kunnen terugvallen op structuren en organisaties die gerichte ondersteuning kunnen bieden. Structuren en organisaties die de doelgroep snel kunnen herkennen, hun problemen erkennen én hen de nodige tools aanreiken om hogerop de ladder te klimmen.

“Je kan zo hard je best doen, maar de ladder opklimmen zal buitengewoon veel moeite kosten of zelfs helemaal niet lukken als de omgeving er niet voor zorgt dat er op de ladder treden te vinden zijn.”

Uiteindelijk is de samenleving alleen maar zo sterk als de optelsom van haar burgers en hun welzijn.

Aan de slag met het middenveld

Inclusief beleid hoort alle kinderen en jongeren gelijke kansen te bieden én deze te waarborgen zodat het altijd mogelijk is om hoger op de ladder te klimmen. Zeker als je je helemaal beneden bevindt. Om dat te realiseren moeten beleidsmaatregelen niet alleen resultaatgericht en transversaal zijn, maar ook lokaal toepasbaar. Niet alle oplossingen zijn voor iedereen of elke stad geschikt, maar in elke stad zijn er wel gelijkaardige uitdagingen die soms gelijkaardige oplossingen vergen.

Zo is de impact van verenigingen op allerlei vlakken niet te onderschatten. Tot op heden spelen verenigingen (armoedeverenigingen, jeugdwerk, netwerkorganisaties, ...) een belangrijke rol in de strijd tegen armoede en ongelijkheid. Alleen doet het beleid (lokaal en bovenlokaal) daar niet altijd beroep op. Het verenigingsleven is niet alleen een interessante partner voor onze beleidsmakers - zoals tijdens deze crisis meermaals werd bewezen, maar ook voor onze onderwijsinstellingen die vaak moeilijkheden ervaren om de doelgroepen die niet altijd de weg naar de klassen of aula's vinden, te bereiken. Daarnaast vormen deze verenigingen een belangrijke en behapbare informatiebron voor de ouders. Dat kan gaan van verenigingen die werken rond gezondheidszorg, onderwijs en werk tot het aanbieden van vormingen rond specifieke thema's zoals financiële geletterdheid. Bovendien bouwen kwetsbare groepen via al deze verenigingen aan een sociaal netwerk waar zij en hun kinderen de vruchten van kunnen plukken op korte én lange termijn.

Waarom worden deze duurzame samenwerkingen niet gestimuleerd? Waarom krijgen veel overheids- en onderwijsinstellingen niet de ademruimte om op een structurele manier samen te werken met al deze actoren?

1. Wegwijzer voor elke stad, voor elke burger

Elke stad wordt verrijkt door geëngageerde burgers en beschikt over talloze initiatieven in het voordeel van haar inwoners. Helaas zien veel inwoners door het bos de bomen niet meer. Breng alle organisaties, alle initiatieven in kaart per thema waar ze zich voor inzetten. Op die manier kunnen burgers aan de hand van deze verenigingskaart op zoek gaan naar vrijwilligersorganisaties om de handen uit de mouwen te steken of om hulp te zoeken. Ook de organisaties zijn zo op de hoogte van elkaars bestaan en kunnen elkaar opzoeken voor samenwerkingen, cocreatie en versterking.

2. Jeugdwerkers op elke school

Er is een algemeen tekort aan leerkrachten en op scholen waar de uitdagingen het grootst zijn, houden de leerkrachten het niet vol. Dat heeft niet alleen te maken met het gebrek aan ondersteuning, maar ook met de uitdagingen waar leerkrachten mee te maken krijgen. Een leerkracht hoort zich te focussen op het onderwijzen en niet op administratieve rompslomp. Daarnaast kunnen we van leerkrachten niet verwachten dat ze en onderwijzen en maatschappelijk werker zijn en zich als jeugdwerker gedragen. Daarom wordt het tijd om te evolueren naar scholen waar niet alleen leerkrachten te vinden zijn, maar ook jeugdwerkers die dicht bij de leerlingen staan en vooral bij hen die daar de meeste nood aan hebben. Bovendien bestaat er geen betere manier om kwetsbare kinderen en jongeren te bereiken, dan hen op te zoeken op verschillende scholen.

3. Investeer in verenigingen die outreachend en innovatief werken

De manier waarop verenigingen al dan niet gesubsidieerd worden, leidt tot heel wat kritische vragen. Vernieuwing wordt nauwelijks aangemoedigd en eenmaal een vereniging in de lijst van partners van de stad wordt opgenomen, worden de weinige financiële middelen die er zijn, ervaren als vanzelfsprekend. Hervorm het subsidiereglement voor de verschillende sectoren, maak middelen vrij, maar investeer ze in verenigingen die outreachend werken, vernieuwend zijn en op zoek gaan naar manieren om aan de hand van partnerships aan de slag te gaan. De diversiteit in het aanbod wordt op die manier niet alleen versterkt, maar ook aangemoedigd. Wat goed werkt, wordt goed beloond. Dat biedt niet alleen meer ruimte voor innovatie, maar ook op het verderzetten van 'good practices'.

4. Expertengroep in elke stad

Wacht niet tot de volgende crisis en stel een expertengroep samen rond maatschappelijke uitdagingen in de stad. Een kern van denkers en doeners die niet alleen expertise hebben opgebouwd op basis van hun academische achtergrond, maar ook op basis van hun ervaringen. Burgers die de sterktes en de zwaktes van hun stad kennen en elk op hun eigen manier het stadsbestuur van diverse inzichten kunnen voorzien.

Aan de slag met elk talent

Idealiter wordt cocreatie in elke stad op lokaal niveau gestimuleerd. Eén van de grootste obstakels die de sociale lift wel eens durven afremmen is namelijk onderwijs. Het secundair onderwijs, de toegang tot het hoger onderwijs en de eerste stappen op de arbeidsmarkt achteraf. Het hoeft geen betoog dat onderwijs

cruciaal is, alleen vergeten we vaak dat onderwijs niet aan de schoolpoorten stopt en misschien wel anders ingevuld moet worden. Denk maar aan de verbreding van het onderwijs door scholen het niet moeilijker te maken om samen te werken met partners uit het verenigingsleven. Die samenwerking zorgt er namelijk voor dat onderwijs altijd en overal toegankelijk zal blijven. Denk maar aan de toegang tot digitale tools, informatie, boeken, educatieve programma's en bezigheden. Maar ook de taal die thuis gesproken wordt. Kinderen en jongeren die in armoede opgroeien, krijgen nu eenmaal een beperkte woordenschat mee omdat hun ouders een beperkte woordenschat hebben. Deze kinderen hebben helaas de luxe niet om zich na de schooluren hier ook mee bezig te houden. Hun ouders hebben die luxe niet en de naschoolse activiteiten die een mogelijke oplossing bieden zijn niet altijd betaalbaar of toegankelijk. En ook hier spelen methodieken uit het verenigingsleven opnieuw een belangrijke rol. Alleen mag natuurlijk niet alles afhankelijk zijn van het middenveld, het is voor beleidsmakers die het menen gewoon een enorme opportuniteit om via deze kanalen aan preventie te doen en good practices te verduurzamen. Tegelijk mag onderwijs - in de brede zin van het woord - ook niet als dé oplossing worden beschouwd voor alle samenlevingsproblemen. Zo simpel is het ook niet. Zoals eerder aangehaald zal er altijd wel een groep zijn die zelfs na het

“Idealiter wordt cocreatie in elke stad op lokaal niveau gestimuleerd. Eén van de grootste obstakels die de sociale lift wel eens durven afremmen is namelijk onderwijs. Het secundair onderwijs, de toegang tot het hoger onderwijs en de eerste stappen op de arbeidsmarkt achteraf.”

behalen van een secundair diploma geen opwaartse mobiliteit zal kennen omdat de obstakels zich op verschillende vlakken bevinden en vooral ook naast en op de arbeidsmarkt. Maar door preventief te werken en bij de ouders of kinderen te beginnen los je veel toekomstige problemen op.

1. Inclusieve opdrachten van stadsbesturen

Stel voorwaarden op voor opdrachten die vanuit de stad worden uitbesteed aan de privésector. Leg een percentage vast voor elke overheidsopdracht om beroep te doen op werkzoekenden of mensen die zich naast de arbeidsmarkt bevinden en in staat zouden zijn om (met of zonder bijscholing) een deel van de opdracht uit te voeren. Geef vooral als stad het goede voorbeeld door inclusieve opdrachten uit te schrijven zodat iedereen in de stad er beter van wordt.

2. Mentor voor elk kind

Buddysystemen hebben al meermaals aangetoond goed te werken, mits correct geïmplementeerd.. Dat geldt niet alleen voor integratie en de arbeidsmarkt maar ook voor het onderwijs. Een mentor die een kind bijstaat in verschillende fases tijdens zijn of haar leven, kan het verschil maken. Niet alle ouders hebben de middelen of de mentale rust om voor hun kinderen te zorgen en de geschikte mentor voor hen te zijn. Ook al willen ze dat graag, soms is de emmer vol. Daarnaast bouwt een mentor ook indirect aan een breder netwerk voor de ouders én voor het kind. Dat is niet alleen cruciaal in heel het mobiliteitsverhaal, maar ook in het bestrijden van sociale uitsluiting.

3. Hoger onderwijs start in het middelbaar

Het idee dat het hoger onderwijs een relevant

gespreksonderwerp is vanaf de laatste maanden in het 6de middelbaar of bij het afstuderen, is achterhaald. Hierdoor starten vooral jongeren uit kwetsbare milieus met een achterstand en gebrek aan informatie. Uit de statistieken van universiteiten en hogescholen kunnen we afleiden dat vooral jongeren met een migratieachtergrond en/of jongeren die in armoede zijn grootgebracht meestal de foute studiekeuzes maken en zo de aula's sneller verlaten. Dat heeft in de eerste plaats te maken met het gebrek aan informatie over het hoger onderwijs maar ook met het gebrek aan een netwerk (familie, vrienden, ...) van mensen die in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Start daarom intensief met het informeren over het hoger onderwijs in het volledige secundair onderwijs. Dat wil zeggen dat niet enkel leerlingen in het ASO deze informatie of uitwisseling krijgt, maar ook leerlingen in het TSO of BSO die daar de studieresultaten en interesse voor hebben. Deze informatieoverdracht kan op verschillende manieren gebeuren, zoals openlesdagen die op stedelijk niveau worden georganiseerd, toegankelijke infopunten en uitwisseling van studenten om ervaringen te delen onder de vorm van tutoraat- en mentoraatprojecten die de universiteiten en hogescholen overstijgen.

4. Een 2de kans voor NEET-jongeren

Stimuleer en beloon werkgevers die bewust kiezen voor het opleiden en aanwerven van NEET-jongeren en verwijder de obstakels voor

“Een mentor die een kind bijstaat in verschillende fases tijdens zijn of haar leven, kan het verschil maken. Niet alle ouders hebben de middelen of de mentale rust om voor hun kinderen te zorgen en de geschikte mentor voor te zijn.”

deze groep jongeren die sowieso al moeite ervaren om contacten te leggen met maatschappelijk werkers en arbeidsconsulenten. En geef als stad vooral zelf het goede voorbeeld door betaalde traineeships op te starten voor deze steeds groeiende groep jongeren.

5. Stimuleer ondernemerschap

Elke stad beweert ondernemerschap te stimuleren, helaas blijkt in de praktijk dat de informatie te versnipperd is. Kies voor een algemeen ondernemersloket voor jong en oud en biedt de ruimte aan voor jonge ondernemers om te experimenteren. Denk aan leegstaande panden die als pop-up, gratis coworking of als “kennishub” kunnen dienen voor starters. Maar denk ook aan begeleiding bij uitstroom. Ondernemen is risico's nemen, vaak met eigen startkapitaal en soms kan een zaak falen. Een laagdrempelige uitstroom is voor ondernemers even belangrijk als een laagdrempelige instroom.

6. Flexibilisering en intensivering van bijscholing

Bied vanuit de stad flexibele en gerichte opleidingen aan die niet-gediplomeerden, technisch geschoolden, of mensen die zich in een inburgeringstraject bevinden, kunnen bijwonen in combinatie met een job of zoektocht naar een job. Tot op heden worden cursussen vanuit overheidsdiensten aangeboden op werkdagen waardoor mensen de keuze moeten maken tussen werk of bijscholing, solliciteren of opleiding, etc.

Wanneer je bezig bent met overleven, kan je niet dromen

Een stabiel inkomen is een andere factor die al dan niet bepaalt of er sprake zal zijn van

neer- of opwaartse mobiliteit. Voor ouders zonder opleidingsgraad, zieke ouders of alleenstaande ouders is de onzekerheid van een inkomen bepalend voor al de rest dat in het gezin zou kunnen mislopen. Denk maar aan huisvesting, mentale en fysieke gezondheid, het al dan niet beschikken over basisbehoeften en de familiale stabiliteit. Maar ook het al dan niet hebben van een inkomen is afhankelijk van het sociaal netwerk van de ouder, de opleidingsgraad, de woonomgeving, mobiliteit en het statuut waarin de ouder tewerkstelling geniet. We kunnen er niet omheen dat het exact deze groepen zijn die vaak overleven op basis van onzekere interim-contracten en andere tijdelijke jobs. Met alle financiële en gezondheidszorgen van dien. Helaas zal dat door deze crisis voor iedereen gevoeld worden. Dat maakt mensen dan weer afhankelijk van verschillende instanties die vooral een extra kopzorg zijn of hen niet altijd kunnen helpen omdat ze zich door hun uitzonderlijke thuissituatie in een grijze zone bevinden en het beleid geen grijze zones toelaat.

1. Financiële geletterdheid

Armoedeverenigingen, maatschappelijk werkers en academici trekken al jaren aan de alarmbel om mensen, gezinnen in armoede méér te ondersteunen op vlak van administratie en financiën. Kennisambassadeurs zouden daarbij kunnen helpen om alle huishoudens van dichtbij te informeren en hen wegwijs te maken in heel het financieel wereldje. Dat kan gaan van budgetbeheer tot schuldhulpverlening waar op dit moment in

“Armoedebestrijding moest al langer, maar nu meer dan ooit bovenaan de agenda staan zodat er eindelijk op een structurele en gerichte manier aan preventie gewerkt kan worden.”

verschillende steden oneindige wachtlijsten voor bestaan.

2. Schuldhulpverlening en begeleiding

Voor mensen die zich naast de arbeidsmarkt bevinden, bestaat er een statuut 'artikel 60' om ze terug in te schakelen en hun sociale zekerheid op te bouwen. Creëer een gelijkaardig statuut voor mensen die met een schuldenberg zitten en geen vast en leefbaar inkomen hebben om de schulden af te betalen. Op die manier geef je mensen met schulden de ademruimte om die weg te werken en op een menselijker tempo aan hun leven te bouwen. Door de lange wachtlijsten worden deze mensen ook niet op tijd geholpen waardoor de problemen steeds groter worden.

3. Ondersteun en stimuleer armoedesensitieve bedrijven en organisaties

Inclusie gaat ook over armoedesensitiviteit in bedrijven en organisaties. Werkenden bevinden zich steeds vaker in de buurt van de armoedegrens en ervaren daar met het hele huishouden de gevolgen van. Werkgevers zijn zich er vaak van bewust, maar hebben niet de tools of ondersteuning om hier op een correcte manier mee om te gaan. Denk aan flexibiliteit, mobiliteit, ziekte, etc. De toolkit om met de uitdagingen op de werkvloer aan de slag te gaan kunnen vanuit de stad opgesteld en aangereikt worden in samenwerking met verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen.

4. Innovatief en sociaal wonen

Het woonbeleid is één van de belangrijkste factoren in armoedebestrijding. Steden zitten met een gebrek aan ruimte, lange wachtlijsten voor sociale woningen etc. Er ontstaan vanuit de sector verschillende innovatieve en sociale woonprojecten. Breng daarom sneller in kaart wat er werkt en wat er niet werkt en pas ze

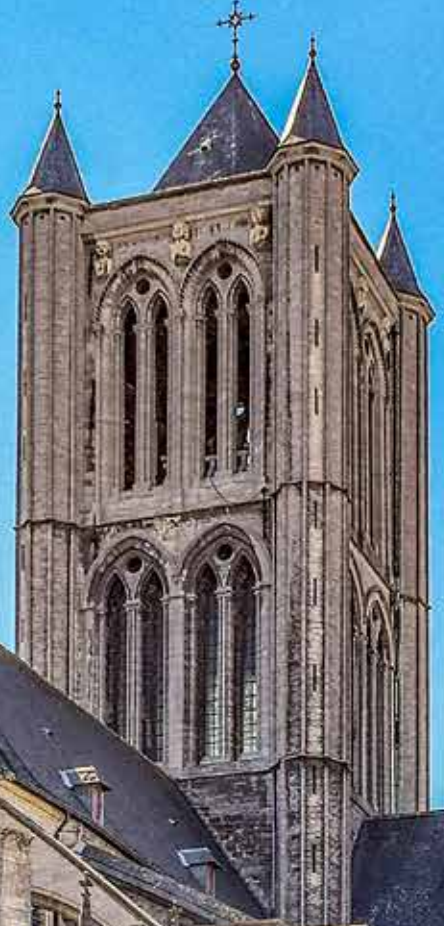
op grotere schaal toe. Zet in op vernieuwing en herteken het woonbeleid.

Tot slot, waar alles begint

Verder is er in heel dit betoog natuurlijk één constante en dat is (kinder)armoede. Zonder een sterk (kinder)armoedebeleid kan er nooit sprake zijn van sociale mobiliteit. In België zitten we aan ongeveer 15 procent van de kinderen die in armoede opgroeien. Beleidsmakers die voor de verkeerde job hebben gekozen zouden argumenteren dat het in Vlaanderen best wel meevalt met 8% en het percentage door Brussel en Wallonië in de lucht schiet. Dat klopt statistisch gezien, maar daar hebben burgers niets aan. Daar hebben de kinderen en jongeren niets aan. Daar heeft onze samenleving niets aan. Bovendien stijgt het percentage elk jaar. Er wordt al jaren aan de alarmbel getrokken om kinderarmoede op de agenda te zetten. Zeker in stedelijke context waar de percentages vaak hoger liggen. Armoedebestrijding moest al langer, maar nu meer dan ooit bovenaan de agenda staan zodat er eindelijk op een structurele en gerichte manier aan preventie gewerkt kan worden. Zo goed als alle uitdagingen waar we als samenleving mee geconfronteerd worden vallen te herleiden tot een gefaald armoedebeleid. Daar verandering in brengen kan enkel transversaal en door Vlaams beleid lokaal bij te sturen.

Kortom, het is geen rocketscience, maar de vraag die we ons allemaal wél stellen is welke beleidsmaker hier het initiatief wil nemen om concrete stappen te zetten over partijgrenzen heen.

1. Ga aan de slag met het middenveld en hun schat aan kennis en informatie. Breng ze in kaart met een wegwijzer voor elke inwoner en investeer in verenigingen die outreachend werken.
2. Zorg voor een mentor voor elk kind. Niet alle ouders hebben de middelen of de mentale rust om voor hun kinderen te zorgen. En met deze buddy geef je elk kind meteen een netwerk.
3. Stimuleer en beloon werkgevers die bewust kiezen voor het opleiden en aanwerven van NEET-jongeren en biedt vanuit de stad flexibele en gerichte opleidingen aan.
4. Stuur kennisambassadeurs op pad tegen financiële ongeletterdheid. Zij kunnen huishoudens helpen gaande van budgetbeheer tot schuldhulpverlening.
5. Ontwikkel een toolkit in samenwerking met verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen. En reik deze vervolgens aan bedrijven aan om uitdagingen op de werkvloer het hoofd te bieden.

Corona zal de stad niet klein krijgen, ze moet alleen kleiner denken

Geert Noels

Het was stil op de grote markt. Een lentedag, mooi weer, zuivere lucht: ideale omstandigheden. En toch was het stil. Alsof er een film werd opgenomen, en de markt was afgesloten voor de normale passanten. Op zo'n uitzonderlijke dag hoort het te bruisen op zo'n plek. Honderden, misschien wel duizenden stemmen, lawaai van babbelende bezoekers, terrasjes die uitpuilen, opgewonden marktkramers die hun waren slijten, fletzers in lycra en jongeren op blitse elektrische steps die hun weg banen tussen de kuierende massa. Maar niets van dat in de lente van 2020. Een permanente autoloze zondag, zoals ik me nog vaag herinner van tijdens de oliecrisis. Het contrast tussen de zuiverheid van licht en lucht maar ook de tristesse dat te weinig mensen dit kunnen delen, overheerst me.

Corona is een merkwaardige paradox van onrust én rust. Onrust over de schade aan mens en maatschappij. Maar ook hervonden rust, want het jachtige leven lijkt even te stoppen, en geeft mens en natuur wat extra zuurstof. Een moment om te bezinnen, om toch iets goeds te puren uit deze chaos. De lente maakte plaats voor de zomer, en de drukte keerde een beetje terug in de stad tijdens corona. Maar 2020 werd niet alleen een jaar van stormen en virussen, het bracht ook verzenigende hitte. Ik voelde me plots verzeild in het boek van Albert Camus, *La Peste*, ergens op de grote markt van Oran, in Noord-Afrika. Ik keek rond en zocht in deze stenen woestijn naar een boom die schaduw kon geven. Maar helaas vond ik geen bladerdak waaronder ik even kon schuilen voor de verzenigende hitte. De zon torende loodrecht boven de stad, waardoor er zelfs weinig beschutting te vinden was dicht tegen de gevels. Kleine kinderen speelden in een fontein, dat mocht misschien niet volgens het bordje dat er vlakbij stond, maar het deed me glimlachen, samen met een paar oudere dames die het beeld mee gade sloegen. Deze stad had al

“Corona is een merkwaardige paradox van onrust én rust. Onrust over de schade aan mens en maatschappij. Maar ook hervonden rust, want het jachtige leven lijkt even te stoppen, en geeft mens en natuur wat extra zuurstof.”

eeuwen de seizoenen zien veranderen. Mocht ik nu een timelapse kunnen bekijken, opgenomen vanop exact de plaats waar ik nu stond, als bevoorrechte toeschouwer van de versnelde film van de laatste 8 eeuwen die zich hier voor mij afspeelden! Deze plek was een VIP-plaats om de film van de geschiedenis te bekijken. De opbouw van de stad, de bloei met feesten en markten, kortstondige revoluties maar ook frequente terechtstellingen. Maar het grootste stuk van zo'n "timelapse" zou vooral de alledaagse film van het leven tonen. Hoe veranderde de stad? Of belangrijker: waarom veranderde een stad? Wat gaf de doorslag? Op deze plek waren al zoveel epidemieën doorgeraasd. Ze lieten de stenen ongemoeid, maar veranderden haar inwoners. En toch, na de cholera-epidemie in de 19e eeuw werd overal zuiver water tot in de huizen gebracht. De pest legde de nadruk op meer hygiëne. Revoluties, oorlogen en pandemieën. Verwoestend. Maar telkens werd de stad heropgebouwd, verbeterd, met de lessen geleerd uit de vorige ontberingen, en liefst met de inspiratie van nog grotere en vooral mooiere steden.

Een stad is niet alleen een verstolde en versleten blik op het verleden, maar biedt ook een glimp van de toekomst die men samen wil opbouwen.

De stad waar ik sta is niet alleen Mechelen. Het is ook Lier, Antwerpen, Luik, Brussel of Doornik waar ik tijdens corona kuierde. Het is

“Een stad is niet alleen een verstone en versleten blik op het verleden, maar biedt ook een glimp van de toekomst die men samen wil opbouwen.”

ook Amsterdam, Utrecht, Frankfurt, Hamburg, Munchen, Londen, Parijs, Venetië, Milaan, Napels, Rome, Barcelona, Lissabon, Rio, Kaapstad, Lyon, New York, Palo Alto, Shanghai en zoveel andere steden die me deden dromen over glorieijke verledens en moedige - soms overmoedige - veranderingen om het steeds opnieuw steden van de toekomst te maken. Ik beeld me in hoe zij COVID-19 doormaken. Corona duwt zo hard op elke stad, dat het de pijnpunten blootlegt. Als je dan tijd neemt om op de grote markt van de stad plaats te nemen en al je zintuigen openzet, dan zie je beter wat er moet veranderen om onze steden coronaproof te maken. Want corona is niet alleen een hatelijke pandemie, het is ook een katalysator om noodzakelijke veranderingen door te voeren.

De stad na corona is niet alleen leefbaarder mocht er nog een pandemie volgen. God behoede ons, maar is ook een stad die voor zijn en haar burgers klimaatvriendelijker is, groener, veiliger en kleurrijker. Een stad die de pijn verlicht, die koelte brengt, verstrooiing en verbeelding, bloeiende handel en nieuwe dingen die haar inwoners doet verwonderen. De stad na corona zal beter aansluiten met de stad van het verleden: op mensenmaat. Deze pandemie treft de inwoners, maar onze steden herstellen zich van een andere ziekte. Neen, niet corona heeft onze steden ziek gemaakt, maar wel de na-oorlogse uitgezaaide kanker van onze fossiele brandstofverslaving én van het gigantisme.

Gigantisme

Onze steden zijn nu al enkele jaren aan het proberen af te kicken van die olieverslaving. Onze oude steden waren nooit gemaakt om zoveel stalen dozen binnen te rollen. Het verstikte hen, samen met de dampen die ze uitwasemden. De stad herademt nu, nog meer tijdens corona. Maar het is niet het enige wat de stad verstikte: gigantisme werd een andere kwaal. Onze steden verloren hun eigen karakter toen ze een makkelijke prooi werden voor eenheidsworst: alle straten gedomineerd door dezelfde multinationale bedrijven. Elke straat ter wereld vertoonde dezelfde emblemen, die de lokale accenten overwoerden. Gigantisme heeft de stad ook veranderd. Dat doorgeschoten groeimodel is vooral een uitwas van de laatste dertig jaar. Steden waren eeuwenlang een mozaïek van allerlei ambachten en stielen, handelaars en artiesten. Het individu stond voorop, die zich later organiseerden in bijvoorbeeld gilden. De stad was altijd een blik op de wereld, zeker een havenstad. Globalisering is geen modern fenomeen. De Hanzesteden, waartoe Mechelen niet behoorde (en Antwerpen pas na de verzanding van het Zwin) waren de Champions Leaguesteden van de 15e en 16e eeuw. Maar ze waren klein en divers naar huidige maatstaven. Geen van onze Vlaamse steden staat echt nog op de wereldkaart vandaag omwille van hun huidig economisch belang. Dat klinkt wrang voor fiere stedelingen in Vlaanderen, maar het hoeft hen niet te ontmoedigen. Onze steden staan immers nog steeds op de kaart omwille van hun verleden of als satelliet van belangrijker hedendaagse wereldsteden. Antwerpen of Mechelen waren op hun hoogtepunt even belangrijk als Shanghai of New York vandaag, maar ze waren een fractie van die taille. Onze steden haalden hun grootte en internationale invloed uit de verzameling talent die ze konden

“Gigantisme is een ziekte van deze tijd, erger dan corona en oorzaak van vervreemding, burn-out, obesitas, depressie en zoveel meer ‘welvaartsziekten’.”

aantrekken. Het waren, zoals historicus Eric Weiner zegt, “magneten”. De nadruk lag op de mens, niet op de organisaties.

Vandaag trekken succesvolle steden grote bedrijven aan, vroeger trokken ze talentrijke mensen aan. Maar de pendule zal ook hier weer terugkeren. Nu zijn steden succesvol als ze grote ketens aantrekken, wolkenkrabbers neerpoten of de rode loper uitrollen voor Uber, Amazon en andere IKEA’s. De kracht van de stad is niet om een kopie van een andere stad te willen worden.

Gigantisme is een ziekte van deze tijd, erger dan corona en oorzaak van vervreemding, burn-out, obesitas, depressie en zoveel meer “welvaartsziekten”. Zelfs New York heeft dat begrepen en wil zijn diversiteit behouden. Het weert al decennia Walmart! New York is een veerkrachtige stad, die zwaar door corona werd getroffen maar nu snel herstelt. De Big Apple is op 10 jaar sterk veranderd, deels door de schok van 9/11, maar even goed door een koppige visie op zijn eigen karakter en toekomst. De wandelaar en fietser werden herontdekt, de auto moest plaats ruimen. New York vindt zichzelf terug uit, verbindt zijn rijk verleden met de noodzaak om te connecteren met trends die zich aftekenen.

De stad na corona moet een stad zijn die de rode loper niet meer voor gigantisme uitrolt, maar durft keuzes te maken die haar burgers gelukkiger en eigenzinniger maken.

Toen in juli 2018 Walmart aankondigde dat het zich zou terugtrekken uit het stadje Edna, 100 kilometer ten zuiden van Houston, Texas, reageerde de burgemeester ongerust. De inwoners deden wekenlang acties om Walmart te overtuigen om toch te blijven. Maar de supermarktketen vertrok toch. Het stadje vreesde een exodus van bewoners, een verlies aan jobs, inkomens en belastingsinkomsten voor de stadskas. Men dacht dat gezinnen zouden verhuizen, bij gebrek aan een belangrijke en goedkope aankoopplaats voor allerlei gerief, en zelfs dat scholen zouden sluiten. De New York Times volgde de gebeurtenissen in het daaropvolgende jaar op. In een “long read” op kerstavond 2019 vertelde de krant het relaas van de stad na Walmart. En wat bleek: het vertrek van de gigant was geen vloek voor het stadje maar een zegen. Er kwamen nieuwe winkels, meer diversiteit. Mensen vonden nieuwe jobs, en uiteindelijk bleken de belastingsinkomsten niet te dalen. De pastoor van de stad liet optekenen “God heeft ons behoed, ik geloof dat oprecht”. Maar misschien is er geen goddelijke hand nodig, alleen het besef van het Walmart effect, reeds uitvoerig beschreven in het “De Blasio”-rapport van 2011.

Huidig burgemeester (in 2020) van New York, Bill De Blasio, was een fervent tegenstander van het openen van een Walmart filiaal in New York. Zoals gezegd was er tot dan ook nog geen enkele Walmart in deze grootstad.

“De stad na corona moet een stad zijn die de rode loper niet meer voor gigantisme uitrolt, maar durft keuzes te maken die haar burgers gelukkiger en eigenzinniger maakt.”

“Hoe zal de timelapse eruitzien met een eeuw erbij. De film van de stad zal niet zoveel verschillen, maar het decor zal toch wat wijzigen. Minder auto’s, meer fietsen. En vooral meer groen.”

maar de druk van de distributiegigant en zijn lobbyisten was enorm. Daarom verzamelde De Blasio meer dan 50 wetenschappelijke rapporten in een grote studie. De conclusie was dat naburige kleine shops en ondernemingen weggeduwd worden, en uiteindelijk sluiten, door de concurrentie van Walmart. De Blasio noemde het “het paard van Troje voor de stad New York”. Hij schetste de langetermijneffecten: diversiteit verdwijnt, en armoede komt in de plaats. Er volgt een nettoverlies aan jobs, en de stad heeft ook hogere sociale uitgaven omdat de grootgrutter niet voldoende betaalt. Tevens is Walmart verantwoordelijk voor obesitas onder de bevolking, door goedkope en calorierijke voeding aan te bieden. De versuikering van onze jeugd is sterk gelinkt aan gigantisme. Bill De Blasio werd verkozen als burgemeester, en vandaag is er nog steeds geen Walmart in deze Amerikaanse stad aan de oostkust.

Onderbouwde keuzes maken kan dus gigantisme tegenhouden, en daarmee positieve effecten veroorzaken op de lokale economie met positieve effecten voor burger en stadskas.

Stad op mensenmaat

Ik loop door de straten van de stad en beeld me in hoe men binnen 100 jaar op deze periode zal terugkijken. Zal men het hebben over corona of het klimaat? Hoe zal de timelapse eruitzien met een eeuw erbij. De film van de stad zal niet zoveel verschillen,

maar het decor zal toch wat wijzigen. Minder auto’s, meer fietsen. En vooral meer groen.

We missen bomen om af te koelen, om zuurstof te geven, om te genieten van kleuren in plaats van het grijze beton. We missen pleintjes en veldjes, waar kinderen kunnen spelen, en jongeren kunnen voetballen of lopen. De stad moet meer oog hebben voor lokale winkeltjes die het verschil maken, en mensen helpen om tot daar te geraken, makkelijk en veilig. Auto’s aan de rand, fietsen, steps om snel in het centrum te geraken. Elektrische busjes voor zij die het graag nog sneller willen, of warmer en droger. Steden moeten kindvriendelijk zijn, en ook ouderen niet wegduwen. Een petanquebaan onder een paar platanen? Waarom niet. Laat niet iedere e-commerce leveren, maar maak centrale depotjes, waar je al je goederen kan ophalen, of die gegroepeerd met elektrische voertuigen worden geleverd.

Laat e-commerce bijdragen voor die leveringen, stadstol bestaat al eeuwen, waarom niet? Misschien choqueert het sommigen, maar liever even tegen de haren in strijken, dan blind blijven voor het onvermijdelijke.

Corona heeft bewezen dat steden eilanden van goed bestuur zijn in landen en regio’s van falend beleid. Dat moet ons leren dat een decentrale aanpak een oplossing is voor wat

“De toekomst is niet voor gigasteden, maar voor steden waar je wandelend en fietsend op 15 minuten alles kan bereiken. Onze steden hebben meer troeven voor de post-coronawereld dan de meeste Aziatische steden of de nieuwe megapolissen in het Midden-Oosten.”

we populisme zijn gaan noemen: de frustratie dat de burger niet gehoord wordt, en de roep om gemakkelijke oplossingen. Lokale politici staan dicht bij burger en kiezer, horen sneller wat er leeft, hebben homogenere bevoegdheden, en kunnen vlugger schakelen en inspelen op noden.

De coronacrisis moet een kantelpunt zijn om steden te laten versnellen in het uitvoeren van bepaalde veranderingen. Onze steden moeten trager, menselijker, groener en "kleiner" worden. De toekomst is niet voor gigasteden, maar voor steden waar je wandelend en fietsend op 15 minuten alles kan bereiken. Onze steden hebben meer troeven voor de post-coronawereld dan de meeste Aziatische steden of de nieuwe megapolissen in het Midden-Oosten.

1. Rol de rode looper niet uit voor gigantisme. Durf te kiezen voor diversiteit en lokale winkels in plaats van grote ketens.
2. Laat niet iedere e-commerce leveren, maar maak centrale depotjes. En laat e-commerce bijdragen voor die leveringen, stadstol bestaat al eeuwen, waarom niet?
3. Kies voor bomen om af te koelen en zuurstof te geven, om te genieten van kleuren in plaats van het grijze beton.
4. Maak werk van een stad op mensenmaat. Een petanquebaan onder een paar platanen voor ouderen en pleintjes en veldjes waar kinderen kunnen spelen en jongeren kunnen voetballen.
5. Ban de kanker van onze fossiele brandstofverslaving. Hou auto's aan de rand en gebruik fietsen, steps en elektrische busjes om in het centrum te raken.

MODENATIE

MODENATIE

ONAL

IT.BE

1865

MODEMUSEUM

FASHION

FASHION

STAD ANTWERPEN

Samen de stad maken

Aline Muylaert

Als oprichtster van een technologiebedrijf in de publieke sector heeft de crisis me de voorbije maanden geen windeieren gelegd. Toch besef ik als jonge Brusselaar maar al te goed dat deze pandemie een ongelijke tol eist, en dat veel sectoren en groepen disproportioneel hard zijn getroffen. Ik geef jullie graag mee hoe ik 2020 tot nu toe heb ervaren, zowel privé als op professioneel vlak, en hoe ik de toekomst van het stadsleven na corona zie. Het betrekken van de burger en het gebruiken van technologie staat daarin voor mij centraal.

De grote stadspauze

Ik heb steden altijd inspirerende plekken gevonden. Hoewel ik voornamelijk op het Oost-Vlaamse platteland opgroeide, verbleef ik vanaf mijn 10de één op de twee weekends in de grootstad Brussel. Op wandelafstand alles binnen bereik hebben, andere talen om je heen horen, het ondergrondse vervoer... het prikkelde me. Later, als VUB-studente, ontdekte ik de stad verder als plek waar verschillende groepen naast én met elkaar leven, werken en studeren. Die aantrekking om de stad te begrijpen, te maken en te verbeteren zorgde er uiteindelijk voor dat ik in 2015 als student-ondernemer een digitaal participatieplatform oprichtte.

Ondertussen heb ik in meer dan 4 Brusselse gemeenten gewoond en hebben we onze kantoren bij de Beurs, in het hart van de stad. Die plek staat voor mij symbool voor solidari-

“In het begin voelde ik een massale solidariteit in de stad. Iedereen kwam om 20 uur naar buiten om te klappen voor de zorg en leerde zo z'n burens beter kennen.”

teit en verandering. Tijdens de aanslagen van 22 maart 2016 kwamen geschokte burgers er samen om te rouwen. Vandaag is het er over de koppen lopen - weliswaar mét mondkap - door de nieuwe voetgangerszone. Maar bij het begin van de corona-uitbraak was dat wel een ander verhaal. Toen ging de hele stad op slot en werd het leven zoals ik het kende op pauze gezet. Niet meer op restaurant met vrienden, op café met collega's of naar een concert of theater met mijn vriend.

In het begin voelde ik een massale solidariteit in de stad. Iedereen kwam om 20 uur naar buiten om te klappen voor de zorg en leerde zo z'n burens beter kennen. Mensen zaten thuis en gingen meer op ontdekking in hun eigen buurt en omgeving. Dat resulteerde ook in een grotere betrokkenheid als burger en een steeds luider roep om verandering. Verschillende burgerinitiatieven zagen het licht en eisten meer groen en meer ruimte voor de fiets. En ook bij CitizenLab zorgde corona voor een breder publiek en een grotere activiteit op participatieplatformen.

Digitaliseren zoals nooit tevoren

De crisis bracht heel wat teweeg bij lokale overheden, onze klanten. Zij stonden - en staan - in de frontlinie om de coronamaatregelen lokaal toe te passen en vragen van ongeruste burgers te beantwoorden. Die eerste weken waren ambtenaren in volle crisismodus, maar die eerste storm maakte stilaan plaats voor een nieuwe modus operandi.

Het cliché dat onze noorderburen minder risicoavers zijn en sneller nieuwe opportuniteiten zien kunnen wij bevestigen. In maart en april stond onze telefoon roodgloeiend en

“Er is niet langer tijd om lang te twijfelen en beslissingen uit te stellen. Het ondernemersmotto van “falen en daaruit leren” zie je plots dan ook meer opduiken in de publieke sector.”

gingen we van de ene naar de andere video-presentatie in Nederlandse gemeenten. In Vlaanderen kwam het wat later op gang, maar ook hier zagen lokale overheden uiteindelijk in dat de geplande bewonersavonden even niet zouden kunnen doorgaan en er dus nood was aan een digitaal alternatief. De mindset in de publieke sector is er door corona innovatiever op geworden. Binnen administraties werd doen plots veel belangrijker dan uren samenkomen in werk- en stuurgroepen. Of om het met de woorden van Filip De Rynck te stellen: “Je zou haast om een permanent mild virus smeken” (De Standaard, 6/7/2020).

Er is niet langer tijd om lang te twijfelen en beslissingen uit te stellen. Het ondernemersmotto van “falen en daaruit leren” zie je plots dan ook meer opduiken in de publieke sector. Zo betrok Stad Leuven de voorbije maanden haar bevolking volledig digitaal bij de heraanleg van het Martelarenplein. Burgers deelden meer dan 250 ideeën die zullen worden meegenomen tijdens de ontwerpfasen. In Beveren discussieerden dan weer meer dan 1000 inwoners online mee over de mobiliteit in bepaalde wijken. Ook in het buitenland werden heel wat projecten opgezet rond actuele thema's. Het Franse Rueil-Malmaison gebruikte zijn participatieplatform om verschillende solidariteitsinitiatieven te coördineren, wat leidde tot het uitdelen van 30.000 zelfgemaakte mondklappers en 6.000 gratis maaltijden. In Nuuk, de hoofdstad van Groenland, laaide het dekolonisatiedebat op

nadat standbeelden werden beklad. Het bestuur legde haar burgers digitaal verschillende opties voor. Er werd uiteindelijk besloten om de beelden te laten staan met extra duiding, een collectieve beslissing op basis van de input van de burgers.

Deze push in digitalisering heeft volgens mij een impact op het stadsleven van de toekomst, en dat op 4 vlakken.

1. Herbeleving van de stad

Naar het einde van de eerste golf had ik het gevoel dat de initiële samenhang in de stad stilaan wegebde. Het leven kwam terug op gang en nieuwe maatregelen deden hun intrede. Het mondklapper maakt ons anoniem en staat normale sociale interacties in de weg. Terwijl ik er vroeger zo van genoot om de bus of tram te nemen, voel ik nu vooral een licht wantrouwen. Kan je erop vertrouwen dat de andere de maatregelen goed opvolgt? Is het wel veilig om zo dicht bij elkaar te zitten? Ik hou ervan dat je in een stad dagelijks interageert met mensen die je niet kent. Dat je zo verschillend kan zijn, maar je toch zo verbonden kan voelen, alleen omdat je een woonplaats deelt.

Die verbinding moet weer versterkt worden. In de stad heerst er nu een soort van grijze zone: hoe moet het verder, en hoe lang gaan de maatregelen nog duren? Mogen we binnenkort weer onze oude gewoonten oppikken en gaan en staan waar we willen?

Daarnaast zie je stadsmakers overal ter wereld oproepen om dit kantelpunt te zien als een kans om de stad anders in te richten. We moeten nadenken over een herindeling van de publieke ruimte: meer ruimte voor trage gebruikers, meer groen voor mensen die in kleine appartementen wonen, speelstraten voor een jonge bevolking, etc. Anne Hidalgo droomt van een “15 minute city”, waarbij Pa-

rijzenaars in een kwartiertje van hun eigen voorkeur aan al hun behoeften kunnen voldoen, of het nu gaat om werk, winkelen, gezondheid of cultuur. Dit zou een wereld van verschil maken op vlak van vervuiling en stress.

Beleidsmakers zullen de komende maanden en jaren over al deze thema's duidelijke standpunten moeten innemen, hoe moeilijk dat ook is in een wereld vol onzekerheden. Het zou zonde zijn om in die nieuwe besluitvorming de burger niet aan het woord te laten. Als deel van de technologische revolutie is de term “smart city” al een paar jaar populair. Toch vind ik dat grote bedrijven en conferenties vaak nog te veel focussen op de technologie, en te weinig op de toepassing ervan. Prof. Beth Noveck, de voorzitter van onze raad van bestuur, spreekt al jaren vooral over “smart citizens”. Noveck is directeur van Governance Lab en werkte eerder in het Witte Huis als de eerste Vice-Chief Technology Officer van de Verenigde Staten, en als directeur van het ‘White House Open Government Initiative’ onder president Obama. In haar boek “Smart Citizens, Smarter State: The Technologies of Expertise and the Future of Governing” suggereert ze dat de publieke besluitvorming effectiever en legitiemer zou zijn als de overheid wist hoe technologie kan helpen om de expertise van de burgers te benutten. Net zoals individuen slechts een deel van hun denkkracht gebruiken om de meeste problemen op te lossen, maken

“Als deel van de technologische revolutie is de term “smart city” al een paar jaar populair. Toch vind ik dat grote bedrijven en conferenties vaak nog te veel focussen op de technologie, en te weinig op de toepassing ervan.”

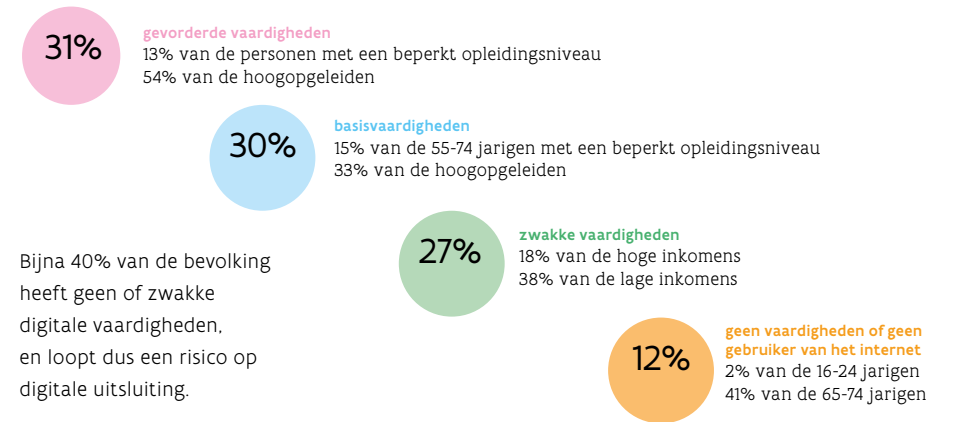
“Wanneer digitaal het nieuwe normaal wordt, is het onze verantwoordelijkheid om digitale inclusie te garanderen.”

bestuursinstellingen veel te weinig gebruik van de vaardigheden en ervaring van mensen binnen en buiten de overheid. Nieuwe tools maken het mogelijk om de expertise van burgers af te stemmen op de vraag van de overheid.

2. De stad is voor iedereen

In steden wonen mensen dicht bij elkaar. Het maakt van hen een bron van ideeën en creativiteit. Het zou toch fantastisch zijn om al dat potentieel maximaal te kunnen aanboren om de stad leefbaarder te maken? Om die ideeën te vertalen in een stad waar iedereen iets van zichzelf terugvindt? Volgens mij is dat de beste manier om de kloof tussen burgers en politiek te dichten. Het potentieel om technologie hiervoor in te zetten is bovendien enorm.

Toch heeft de gezondheids crisis helaas blootgelegd dat niet iedereen mee is met de digitale trein. Wanneer digitaal het nieuwe normaal wordt, is het onze verantwoordelijkheid om digitale inclusie te garanderen. Volgens cijfers van de Koning Boudewijnstichting lopen 4 burgers op 10 risico op digitale uitsluiting. Digitaal uitgesloten zijn betekent ook vaak sociaal uitgesloten zijn, en dat brengt toegang tot sociale rechten in het gedrang. De overheid moet dan ook massaal inzetten op het verbeteren van de digitale vaardigheden.

Bijna 40% van de bevolking heeft geen of zwakke digitale vaardigheden, en loopt dus een risico op digitale uitsluiting.

3. Organisatie van het bestuur

Om de 4 à 6 jaar verkiezen we politici die ons beleid gaan uitstippelen. Maar het is niet logisch dat we tussen de verkiezingen door geen contact met hen hebben. Je kan niet praten over vrouwen zonder dat er vrouwen aanwezig zijn, of over millennials als je hun mening niet kent.

In ieder van ons zit expertise, dus laat ons dat gebruiken. Een buurtbewoner weet vaak beter wat goed is voor zijn buurt dan een stedenbouwkundig expert. Bovendien krijgen zo alle meningen een kans. Die participatie kan de representatieve democratie enorm versterken. Want ook onze democratie moet dringend aangepast worden aan de nieuwe digitale wereld. Audrey Tang is voor ons een lichtend voorbeeld. Zij was een civic hacker die het beleid in Taiwan via hacking transparanter probeerde te maken. In 2016 werd ze benoemd tot Digital Minister van het land, en in die functie experimenteert ze volop met tools voor participatie en deliberatie. Als je beweert te willen luisteren naar je burgers, dan moet je het ook echt doen. Een belangrijke voorwaarde om participatie

te doen werken is dat steden ook effectief aan de slag gaan met de input van hun burgers. Daar moet een overheid zich op organiseren, en dat is dan ook iets waar we bij onze partners sterk op hameren. Schijnparticipatie werkt niet, en dat hebben mensen snel door. In Lokeren vraagt de stad regelmatig om advies of meningen van haar burgers, maar iedereen kan ook zelf ideeën delen. Als een idee 300 voorstanders heeft op het digitale platform, dan wordt het automatisch geagendeerd op de gemeenteraad. Maar daar is de administratie dus ook op georganiseerd. Intern is er iemand die de juiste stappen zet om zo'n dossier op de juiste manier naar de gemeenteraad te brengen, waardoor de raad het voorstel echt au sérieux neemt. Onze democratische processen kunnen niet

“In ieder van ons zit expertise, dus laat ons dat gebruiken. Een buurtbewoner weet vaak beter wat goed is voor zijn buurt dan een stedenbouwkundig expert. Bovendien krijgen zo alle meningen een kans.”

op pauze gezet worden. We moeten dan ook op zoek naar een nieuwe modus operandi. We moeten onze democratie introduceren in het digitale tijdperk. Betrek burgers, ondernemers en het middenveld, en gebruik daar nieuwe technieken voor, van burgerpanels tot technologische oplossingen.

4. De stad als werkplaats

Hoewel thuiswerken z'n voordelen heeft en je op veel vlakken aan efficiëntie wint, worstelde ik er toch mee. Vooral in het begin kon ik de werkknop moeilijk afzetten. Mijn telefoon stond roodgloeiend en ik draaide lange dagen. Ik kan me goed voorstellen dat risico's op burn-out hoger liggen voor de "winning" sectoren. Hoe we werken is zo drastisch veranderd dat het kantoor zich moet heruitvinden. Dagelijks naar de grote stad pendelen om daar een hele dag achter je bureau te gaan zitten is waarschijnlijk verleden tijd. Maar hoe kan de stad zich heruitvinden als werkplaats? Het kantoor krijgt een nieuwe invulling. Een plek om samen te komen, collega's te ontmoeten en creativiteit de vrije loop te laten. Hetzelfde geldt voor studenten. De VUB, mijn alma mater, heeft begrepen dat fysieke locaties een ervaring moeten creëren. Met weKONEKT gaan ze vanaf dit academiejaar nu ook op ongewone plekken in de stad - zoals het Vlaams Parlement of het Flageygebouw - lesgeven. Steden zullen de motor blijven van onze welvaart. Nergens leidt de ontmoeting van creativiteit tot meer nieuwe ideeën en dus vooruitgang.

Stads- en beleidsmakers hebben de komende

maanden en jaren veel beslissingen te nemen die op vele vlakken een impact zullen hebben. Het zijn ongeziene tijden, en ook zij hebben niet alle antwoorden. Net daarom is het zo belangrijk de stem van de burger te horen. In tijden van sociale afstand geeft technologie ons de mogelijkheid om iedereen stem te horen, dus laat ons dat potentieel volop benutten!

"In tijden van sociale afstand geeft technologie ons de mogelijkheid om iedereen stem te horen, dus laat ons dat potentieel volop benutten!"

1. Denk niet enkel over technologie voor de "smart city", maar ook over "smart citizens" en de technologie om de expertise van burgers te benutten in de publieke besluitvorming.
2. Investeer in de digitale vaardigheden van je burgers. Wanneer digitaal het nieuwe normaal wordt, is het onze verantwoordelijkheid om digitale inclusie te garanderen.
3. Betrek burgers, ondernemers en het middenveld, en gebruik daar nieuwe technieken voor, van burgerpanels tot technologische oplossingen.
4. Participatie werkt pas als steden ook effectief aan de slag gaan met de input van hun burgers. Heeft een idee voldoende voorstanders? Agendeer het dan automatisch op de gemeenteraad.
5. Dagelijks naar de stad pendelen om achter je bureau te gaan zitten, is verleden tijd. Steden zullen dus op zoek moeten naar nieuwe plaatsen van werk en ontmoeting, onze motor van creativiteit en vooruitgang.

Een dag in de Nieuwe Stad 13 september 2050

Erik Wieërs

Mijn wekker zegt zeven uur. Zeggen doet hij het echt letterlijk. Een vrouwenstem met een Noord-Nederlands accent verwittigt mij vriendelijk dat het zeven uur is. Er zijn nog een heleboel andere opties op het apparaat om elektronisch wakker te worden. Zoals vogelgeluiden. Die had ik eerst maar dat was in de lente en zomer verwarrend omdat er dan om zeven uur ook al echte vogels fluiten, buiten in de tuin.

Ondanks het feit dat ik midden in een grote stad woon, kan ik wakker worden met het gefluit van echte vogels en hoef ik niet de elektronische versie. De tuin is een grote gemeenschappelijke tuin in het midden van een bouwblok. Anders dan een klassiek bouwblok is het onze binnenstebuiten gekeerd. De toegangen naar de woningen, zowel de voordeuren van de grondgebonden duplexen op het gelijkvloers als de toegangen tot traphallen en liften voor de verdiepingen, liggen alle rond de collectieve tuin in het centrum van het bouwblok. Daarin zitten dus vogels. Zelf ben ik niet zo'n kenner maar volgens mijn buurman komen er jaar na jaar meer verschillende soorten. 'Er zitten zelfs mussen', zei hij laatst. Wat mij als opmerking verwonderde want mussen, zo herinnerde ik me uit mijn kindertijd, zaten er in onze verkalvingstuin altijd. Ik begreep van mijn buurman dat de 'huismus', ondanks zijn naam die wijst op zijn expliciete relatie met de bewoonde wereld, toch steeds minder vaak voorkomt.

Ik sta met een koffie in de hand op mijn voetpad en kijk vanop de tweede verdieping in de tuin beneden. Wat wij hier 'voetpad' noemen is als term voor mensen van mijn leeftijd wat verwarrend. Een voetpad is een wandelweg langs een straat waar auto's rijden en waarlangs je de voordeuren van de huizen bereikt. Ons voetpad is een passerelle op de tweede verdieping, waarlangs evengoed

“Ondanks het feit dat ik midden in een grote stad woon, kan ik wakker worden met het gefluit van echte vogels en hoef ik niet de elektronische versie.”

onze voordeuren liggen. Afgezien van het feit dat het niet beneden ligt, voldoet het in zijn gebruik en uitdrukking aan de definitie van een voetpad. Er rijden kleuters over op driewielers en kinderen tekenen er met krijt een hinkelspel of spelen er tikkertje. Soms passeert er zelfs iemand met een fiets aan de hand, die hij in de lift mee naar boven heeft genomen omdat hij verkiest om z'n splinter-nieuwe koersfiets in z'n hal te zetten en niet in de gemeenschappelijke fietsstallingen beneden. 's Avonds is het voetpad verlicht zoals de meeste normale voetpaden.

Als ik meer tijd heb en geen zin in voorbijfiet-sende kleuters, neem ik mijn koffie op mijn eigen terras. Daar kan ik rustig de krant lezen. Het terras ligt aan de andere zijde van het voetpad, dus weg van de collectieve tuin, en kijkt uit over de stad. Het ligt op de eerste verdieping, erboven liggen de slaapkamers op de tweede verdieping of eigenlijk de vierde verdieping. Het gedeelte van het bouwblok waar ik woon bestaat uit grondgebonden duplexwoningen en erboven triplexwoningen (woningen over drie lagen), waarvan ik er met mijn gezin één betrek. Ons 'gelijkvloers' aan het voetpad waarop ik sta, is dus eigenlijk de tweede verdieping van het woonblok. Nochtans heb ik niet het gevoel in een appartement te wonen omdat ik een eigen 'beneden' en 'boven' heb en een voordeur die uitgeeft in de buitenlucht. Een voordeur die tegelijkertijd een achterdeur is want daarlangs ga ik naar de tuin. Eigenlijk moet ik zeggen 'tuinen', want ik kan zowel naar de gemeenschappelijke tuin beneden, als naar de groententuin op het dak. Daar kom ik vaak omdat

wij met het gezin lid zijn van de groentenclub zodat we voor een jaarlijkse bijdrage onze groenten mogen plukken in de daktuin. De bijdragen dienen ook om aan een bewoner, die instaat voor de tuin, een maandloon uit te keren. Zo hebben wij dagelijks verse groenten waarvoor we niet naar de supermarkt hoeven om er groenten te kopen die uit verre landen over grote afstanden worden aangevoerd.

Vanaf het voetpad kijk ik naar de studentenkoten aan de overkant van het blok. Daar is nog niet veel beweging, voor studenten is het nog erg vroeg. Enkelen onder hen ken ik van de babysitdienst. Daarvan hebben we, toen de kinderen kleiner waren, veel gebruikgemaakt..

Mijn buurvrouw zwaait naar mij van beneden uit de tuin. Ze staat aan de deur van het kinderdagverblijf, waarvan de hal uitgeeft op onze tuin en doorheen het gebouw ook uitgeeft op de straat aan de buitenkant. Zo is het kinderdagverblijf ook bereikbaar vanaf de straat voor mensen die niet in ons bouwblok wonen. Voor mijn buurvrouw en de jonge moeders en vaders die wel in het bouwblok wonen, is het erg makkelijk. Ze gaan naar beneden, wandelen door de tuin en zetten hun kroost af bij het kinderdagverblijf, lopen dan naar de fietsstalling en rijden naar hun werk. De kinderen hoor je ook niet klagen, er is een grote overdekte luifel (waaronder we in het tussenseizoen soms vergaderen) en als het mooi weer is, spelen ze in de binnentuin. De bejaarden die beneden wonen aan de tuin met een klein inpandig terras, waarop ze in de schaduw uit de wind kunnen zitten, vinden

“Wij zijn erg enthousiast over de mix van woontypologieën en de bijhorende mix van bewoners, met mensen van verschillende leeftijd en afkomst. Zo oefenen wij in onze kleine gemeenschap in samenleven.”

het vast ook leuk om bij een kopje thee dat kleine grut in de tuin gade te slaan.

Terwijl ik hierover sta te mijmeren komt beneden een andere buurvrouw buiten om haar tafelkleed uit te schudden, ik probeer te zwaaien maar ze ziet me niet. Ik zeg 'buurvrouw' omdat ze in de triplex naast ons woonde met haar man en haar twee kinderen. Nadat de kinderen het huis uit waren en haar man was overleden, heeft ze de woning naast ons ingeruild voor een bejaardenflat op het gelijkvloers. Dat kan makkelijk omdat ze, net als wij, aandelen heeft in onze wooncoöperatie, die ze kan inruilen voor een woonrecht. Zo betaalt ze nu minder opleg per maand omdat ze een kleinere woning betreft, wat haar goed uitkomt nu ze van een pensioenuitkering moet leven en wat ervoor gezorgd heeft dat wij dus nieuwe burens hebben.

Wij zijn erg enthousiast over de mix van woontypologieën en de bijhorende mix van bewoners, met mensen van verschillende leeftijd en afkomst. Zo oefenen wij in onze kleine gemeenschap in samenleven. Tegelijkertijd hebben de architecten en ontwikkelaars van dit bouwblok er wel rekening mee gehouden dat de woningen min of meer per type gegroepeerd liggen, rond de gemeenschappelijke tuin. Als je kinderen hebt, heeft de onmiddellijke buur naast jou er ook en uiteraard begrijpt iemand die zelf kinderen heeft beter dat die al wel eens luidruchtig zijn. En degenen die op hun rust gesteld zijn, wonen samen in een hoek van het blok met alle anderen die op rust gesteld zijn. Een voorzichtige ruimtelijke sturing maakt het samenleven soms makkelijker.

Beneden in de fietsstalling is het op dit uur erg druk omdat de meeste bewoners met de fiets naar hun werk vertrekken. Ik heb mijn eigen fiets maar er is ook een fietsdeelsysteem als je niet dagelijks een fiets gebruikt. Je kan hier ook een bakfiets of een cargo-fiets lenen om boodschappen te doen of als je grotere

stukken moet vervoeren. In dit deel van de stad ben je aangewezen op de fiets. Sinds vele jaren zijn hier helemaal geen auto's meer. In het begin stootte dat op wat weerstand, vooral van oudere mensen die slecht ter been zijn, maar ook van handelaren die ervan uitgingen dat ze minder cliënteel zouden hebben omdat ze moeilijker bereikbaar zouden zijn. Ik heb die hele discussie van dichtbij meegemaakt omdat een van mijn vrienden, die in het nieuwe woonblok naast het onze woont, een beleidsverantwoordelijke was in die tijd. Hij zei altijd dat mensen die een nadeel zouden ondervinden van het wegnemen van de auto's uit de stad, niet moesten klagen dat ze alles dan moeilijker konden bereiken, maar moesten eisen dat er oplossingen kwamen voor hun problemen. Die oplossingen zijn er nu. Er zijn gratis zelfrijdende elektrische busjes. In het begin was het even wennen. Je staat te kijken naar een op straat geschilderde blauwe rechthoek en vraagt je af wat dat teken betekent. Plots komt er, zacht zoemend, een busje aangereden dat netjes binnen de blauwe rechthoek automatisch stopt. Er zit geen chauffeur in. Er stappen enkele mensen uit en ook enkele in. Het busje piept een paar keer en vertrekt weer. Mijn vriend heeft gelijk gekregen, men is eraan gewend geraakt. Het centrum is nu gemakkelijker bereikbaar dan vroeger met de wagen en de handelszaken langs de autovrije straten en pleinen doen het beter dan voorheen.

Het geeft op straat een eigenaardig soort rust nu er geen auto's meer zijn. Niet alleen is er de stilte, omdat het geluid van de verbrandingsmotoren is weggefallen: het wegblijven van een permanente dreiging van beweging vermindert de onrust. Dreiging is misschien een te groot woord maar de mobiliteit, de combinatie van geluid en beweging, die door de modernisten en futuristen aan het begin van de 20ste eeuw als een vorm van poëtische

dynamiek werd opgehemeld, is in de eeuw erna toch meer en meer als een vorm van overlast gaan gelden.

Vandaag, nu de gemotoriseerde mobiliteit of toch de combinatie van geluid, luchtverontreiniging en beweging uit de stad is verdwenen, lijkt niemand die te missen. Het is nog wel druk op straat maar de drukte voelt anders. De mentale belasting, veroorzaakt door de combinatie van geluid en accelererende beweging, is weggefallen. Je ervaart nu de stedelijke drukte zoals ik die, toen ik jong was, in Venetië ervoer: het kon er best erg druk zijn, maar omdat er geen autoverkeer was, bleef die drukte toch op een of andere manier behapbaar.

In de fietsherstelplaats naast de fietsenberging is er ook al beweging. In de werkplaats werken kansarmen en langdurig werklozen aan de fietsen. Wij kunnen er vanuit de coöperatie gratis onze fiets laten herstellen en ze onderhouden ook de deelfietsen en bakfietsen. Ze beheren ook het centrale atelier waar je een boormachine of een hogedrukreiniger kan lenen en nog een heleboel andere zaken. Allemaal zaken die je vroeger zelf kocht.

“Dreiging is misschien een te groot woord maar de mobiliteit, de combinatie van geluid en beweging, die door de modernisten en futuristen aan het begin van de 20ste eeuw als een vorm van poëtische dynamiek werd opgehemeld, is in de eeuw erna toch meer en meer als een vorm van overlast gaan gelden.”

Ook in ons café, op de hoek van het blok, brandt al licht en er zitten al wat mensen. Ik noem het 'ons café' maar eigenlijk is het veel meer. Het is een buurthuis waar je kan eten en drinken en tegelijkertijd is het een coworking space. Verschillende blokbewoners werken enkele dagen per week van thuis uit en doen dat dan liever niet echt vanuit hun huiskamer maar samen met enkele buurtbewoners, bij een kop koffie in het buurtcafé. Ik werk er ook wel eens. Het geeft een bijzondere dynamiek als je samen zit met anderen die geen rechtstreekse collega's zijn omdat ze met andere dingen bezig zijn. Het werkt zelfs productief dat anderen vanuit een heel andere invalshoek jou raad kunnen geven als je bijvoorbeeld een belangrijke mail moet opstellen. Maar het buurtcafé is meer. Voor de ouderen is het wat vroeger een dienstencentrum was, ze kunnen er 's middags heel goedkoop een gezonde dagschotel krijgen en er is altijd wel een coworker die hen kan helpen met een of ander administratief probleem.

Een andere blokbewoner vertelde mij onlangs dat er ook een coworking space is aan de school van haar dochter, in een ruimte die voor schoolfeesten wordt gebruikt maar 's avonds ook soms door de buurt. Als ze daar gaat werken is er een vrijwillige beurtrol om op te passen tijdens de speeltijd, dat geeft de juffen en meesters wat meer pauze en zij vindt het enig om haar eigen kind en haar vrienden en vriendinnetjes bezig te zien tijdens de middagpauze.

Ik fiets langs het park. Het park is niet alleen een park in de zin van een ruimte waar je kan ontspannen en sporten. In de winter is het ook een waterbuffer. Sommige zones in het park kunnen water vasthouden en vormen dan tijdelijke poelen, zodat alles na een forse regenbui rustig in de ondergrond kan infiltreren. Ik noem het park een park maar eigenlijk is het een stuk landschap dat van

buiten de stad tot diep in de stad binnen-dringt.

Het is belangrijk dat er voldoende groenvoorzieningen in de stad zijn op wandelafstand van de bewoners. Het is daarbij aangewezen dat die veel bomen bevatten om de lucht te filteren en ook water om het hitte-eilandeffect tegen te gaan. Maar eigenlijk is dat niet voldoende. De burgerlijke parken uit de 19de eeuw zorgen voor groen en ontspanning maar het zijn tegelijkertijd artificiële stukjes landschap, die soms een collectie aan exoten bevatten. Wat we in onze stad hebben, zijn

“Het is belangrijk dat er voldoende groenvoorzieningen in de stad zijn op wandelafstand van de bewoners. Het is daarbij aangewezen dat die veel bomen bevatten om de lucht te filteren en ook water om het hitte-eilandeffect tegen te gaan.”

echte robuuste stukken inheems landschap die als aaneengesloten grote gehelen de biodiversiteit een kans geven. De groene ruimte in onze stad is niet enkel adem- en wandelruimte voor de burger, het is ook gedeeltelijk productief landschap met grazende schapen, een stadslandbouwproject en zelfs een heuse zilte-boerderij waar men zeewier kweekt. Voorbij het park fiets ik langs een nieuw bouwblok in aanbouw. Het is ook een coöperatief woonproject. Belangrijk aan het uitgangspunt hier is, dat er niet enkel een aantal ruimtes gedeeld zullen worden maar dat ook het beheer van die ruimtes aan de groep wordt overgedragen. Dat heeft naar verluid al tot hevige discussies geleid. Iedereen heeft inspraak in een voortdurend debat over gebruikswensen versus overlast. Wat de ene

“Filosofen, sociologen en antropologen blijven worstelen met de vraag of de mens in wezen een groepsdier is, dan wel een egocentrisch wezen. Zijn we van nature gericht op de collectiviteit, en heeft het meritocratische samenlevingsmodel van ons allemaal egoïsten gemaakt? Of zijn wij als wolven tegenover elkaar, die elk enkel aan zichzelf denken maar doorheen onze culturele evolutie geleerd hebben om rekening te houden met de anderen?”

leuk vindt, is voor de ander een aanslag op zijn rust. Eigenlijk is die afweging tussen collectief en privaat de basis van elk maatschappelijk debat, het afwegen van je eigen belangen tegenover de belangen van de groep en de zoektocht naar een evenwicht daartussen. Het is makkelijk gezegd dat iedereen moet leren vanuit de groep te denken en daarbij zijn eigen besognes opzij moet zetten, maar in de praktijk blijkt het niet evident.

Filosofen, sociologen en antropologen blijven worstelen met de vraag of de mens in wezen een groepsdier is, dan wel een egocentrisch wezen. Zijn we van nature gericht op de collectiviteit, en heeft het meritocratische samenlevingsmodel van ons allemaal egoïsten gemaakt? Of zijn wij als wolven tegenover elkaar, die elk enkel aan zichzelf denken maar doorheen onze culturele evolutie geleerd hebben om rekening te houden met de anderen?

Hoe dan ook is samenleven steeds het zoeken naar een evenwicht. Ook in het wooncollectief. Vermits het project nu in de steigers staat, zullen de toekomstige bewoners er wel uit geraakt zijn. Ik denk dat het ultieme succes van een wooncollectief afhangt van de mate

waarin rekening gehouden wordt met de privacy van eenieder.

Ik fiets nu langs de oude garage: een constructie die vroeger dienst deed als verkoopzaal voor auto's en daaraan gekoppeld een werkplaats voor het onderhoud en de reparatie ervan. Vandaag is het een jeugdcentrum met lokalen voor de jeugdbeweging. Gelukkig had het gebouw in oorsprong een intelligente structuur, een logische structuur die karakter en identiteit geeft aan de ruimte los van het toevallige programma. Veel oude gebouwen zijn moeilijker te herbestemmen

“Hoe dan ook is samenleven steeds het zoeken naar een evenwicht. Ook in het wooncollectief.”

omdat ze ruimtelijk en naar uitdrukking een te letterlijke vertaling zijn van het oorspronkelijke programma. Ze zijn in onze stad zo slim geweest om het programma af te stemmen op de aard van het gebouw. De garage kan makkelijker het iets ruigere programma van jeugdlokalen opnemen dan wanneer men het zou willen herbestemmen tot woningen.

Als je kijkt naar wat eenvoudig te herbestemmen is en dat vergelijkt met moeilijker te herbestemmen gebouwen dan kan je daaruit leren voor het ontwerpen van een nieuw gebouw. Als de structuur van het gebouw helder, leesbaar en zuiver is en onafhankelijk van het oorspronkelijke programma wordt ontwikkeld, is het later makkelijker om het gebouw te herbestemmen en er een ander programma in onder te brengen.

Bovendien staat een gebouw altijd op een specifieke plek, en als het daarmee een relatie aangaat, ongeacht het programma van het

ogenblik, dan heeft het gebouw automatisch meer toekomstwaarde. Als bijvoorbeeld een stedelijk gebouw aan een plein een hechte en directe ruimtelijke relatie heeft met dat plein, zal er altijd wel een programma te verzinnen zijn dat daarop inspeelt en is het gebouw voor altijd geworteld op zijn plek.

Het laatste stadsblok waar ik langsfiets heeft beneden publieke functies en erboven woningen. Een collega van mij woont er. Beneden zitten een school en een montagelokaal. We hebben het er al vaak over gehad op het werk, het lijkt velen onder ons vervelend om boven een school te wonen. We hebben allemaal graag kinderen, maar honderd joelende bengels op een speelplaats produceren evenveel lawaai als een autostrade, zoals een van de collega's beweert. De collega die er woont heeft er geen last van. Hij is meestal pas thuis na de schooluren en de gemeenschappelijke binnen- en buitenruimtes die in het weekend soms worden gebruikt voor andere activiteiten, liggen zodanig gepositioneerd dat je er vanuit je woning geen overlast van ondervindt.

In het montagelokaal werken veel laaggeschoolden die ook in de buurt wonen. Ze hebben dus weinig last van woon-werkverkeer. Ze monteren er grotere artikelen die mensen online besteld hebben. 's Nachts worden de onderdelen met de cargotram geleverd vanuit overslagplaatsen aan de rand van de stad. Een cargotram is een aangepast tramrijtuig, uitgerust met een laadbak, dat onderdelen kan vervoeren over hetzelfde spoor dat overdag gebruikt wordt door de gewone passagierstram. Zo wordt de spoorinfrastructuur optimaal benut.

Ik kom aangeftetst bij mijn werk. Omdat het dichterbij in het centrum ligt, heeft het blok waarin ik werk veel publieke functies en kantoren, maar er zijn ook woningen. Onze

verdieping, waar wij met collega's samenzitten, is een grote open ruimte. De verdieping eronder is voorzien van vergaderzalen, printfaciliteiten, koffiehoeken en een broodjesbar. Die verdieping delen we met de andere bedrijven in het blok. Boven op het bouwblok is een polyvalente zaal voor grote vergaderingen, presentaties en colloquia, met een dakterras dat uitkijkt over het stedelijk landschap. Daar moet ik deze voormiddag zijn voor een studiedag over De Stad na Corona. Ik ben eigenlijk net iets te laat maar gelukkig is er met het geharrewar rond de projectie wat tijd verloren. Kort nadat ik binnenkom begint de eerste spreker aan zijn inleiding:

“Het zou foutief zijn om te stellen dat de coronapandemie van 2020 rechtstreeks heeft geleid tot een nieuwe stad, het heeft de zaken hoogstens versneld.”

Het zou foutief zijn om te stellen dat de coronapandemie van 2020 rechtstreeks heeft geleid tot een nieuwe stad, het heeft de zaken hoogstens versneld. Onze ruimtelijke ordening (of het gebrek eraan) heeft ons geleidelijk in een situatie gebracht waarbij de stedelingen vooral de nadelen van het woonmodel ondervonden en de bewoners van het buitengebied de voordelen. Tijdens de pandemie werd dit nog eens extra duidelijk. Verkavelingsbewoners hadden voldoende woonruimte en buitenruimte om een lockdown te doorstaan. Mensen in de stad met kleinere woonruimtes, soms zonder buitenruimte en weinig groene ruimte dicht in de buurt, hadden het veel moeilijker. Wel ondervonden veel mensen het voordeel van thuiswerk om eindelijk eens niet in de file te staan. Bovendien ervaaarde iedereen de onmiddellijke verbetering van de luchtkwaliteit. Omdat het openbaar vervoer ook als een bron van verspreiding van het virus werd gezien, kozen steeds meer mensen voor de fiets. Van de economische recessie als gevolg van de pandemie hadden fietswinkels hoegenaamd geen last. De verkoop van klassieke fietsen maar zeker van elektrische fietsen steeg enorm. Daardoor gingen ook steeds meer steden inzetten op fietsinfrastructuur.

De woonsituatie in onze steden is geleidelijk gegroeid en eigenlijk altijd als een soort tegenhanger van het woonideaal: een vrijstaand huis in het groen. Gaandeweg is het inzicht gekomen dat het blijven innemen van open terrein voor het verkavelen tot vrijstaande woningen niet houdbaar is. In de tweede helft van de vorige eeuw begon men te beseffen dat het lang verdedigde recht op een huis in het groen dat mogelijk gemaakt werd door de automobiliteit, ook zijn nadelen had. We stonden met z'n allen in de file, 's ochtends op weg naar ons werk en 's avonds naar huis. Op het einde van de vorige eeuw en in het begin van deze, kwam daar bovenop dat de individuele vrijstaande woning een probleem vormde bij de ontwikkeling van een CO₂-arm of duurzaam woonbeleid. Ons nevellandschap, onze versnipperde bebouwing was niet enkel onpraktisch en kostelijk (het onderhoud van de wegen, de aanleg van riolering, lange slierten openbaar vervoer, slechte fietsbereikbaarheid...), ze was ook niet toekomstbestendig.

Bovendien bleek dat we in ons woonideaal de stad steeds meer gingen zien als een negatieve tegenhanger van dat ideaal: de stad met grote campussen met sociale woningen met alsmaar langere wachtlijsten, verloederde stadsbuurten met grote groepen nieuwkomers en steeds meer daklozen. Daarbovenop kwam de pandemie, die de nadelen van onze algehele woonconditie nog scherper stelde. Om op een afstand van elkaar te kunnen ontspannen was er te weinig recreatieve groene ruimte in de steden, en om op een comfortabele manier de lockdown te overleven, bleken de bewoners in de kleinere woningen zonder buitenruimte de dupe. Stilaan kwam er een kentering. In het begin was er veel weerstand van de verkavelingsbewoner die in zijn verhuizing naar de dorpskern of godbetert de stad, alleen maar nadelen zag. De consensus groeide dat in eerste instantie de steden aantrekkelijker moesten worden als woonomgeving en dus ging men sterk inzetten op autovrije kernen, alternatieve mobiliteit en grote landschappelijke groenblauwe structuren.

De eerste stap in het aantrekkelijk maken van de stad als woonomgeving was om ze als dusdanig te benaderen. Steden werden te vaak gezien als toeristische en commerciële trekpleisters en werden daarom toegankelijk gemaakt voor de bezoekers van buiten de stad. Als we de stad in eerste instantie als woonomgeving gingen benaderen, kregen we een andere kijk op de stedelijke ruimte. Daarin was mobiliteit cruciaal. Hoe efficiënter de doorstroming van het verkeer, hoe slechter de leefbaarheid. De publieke ruimte moest in de eerste plaats verblijfsruimte worden, ruimte waar de

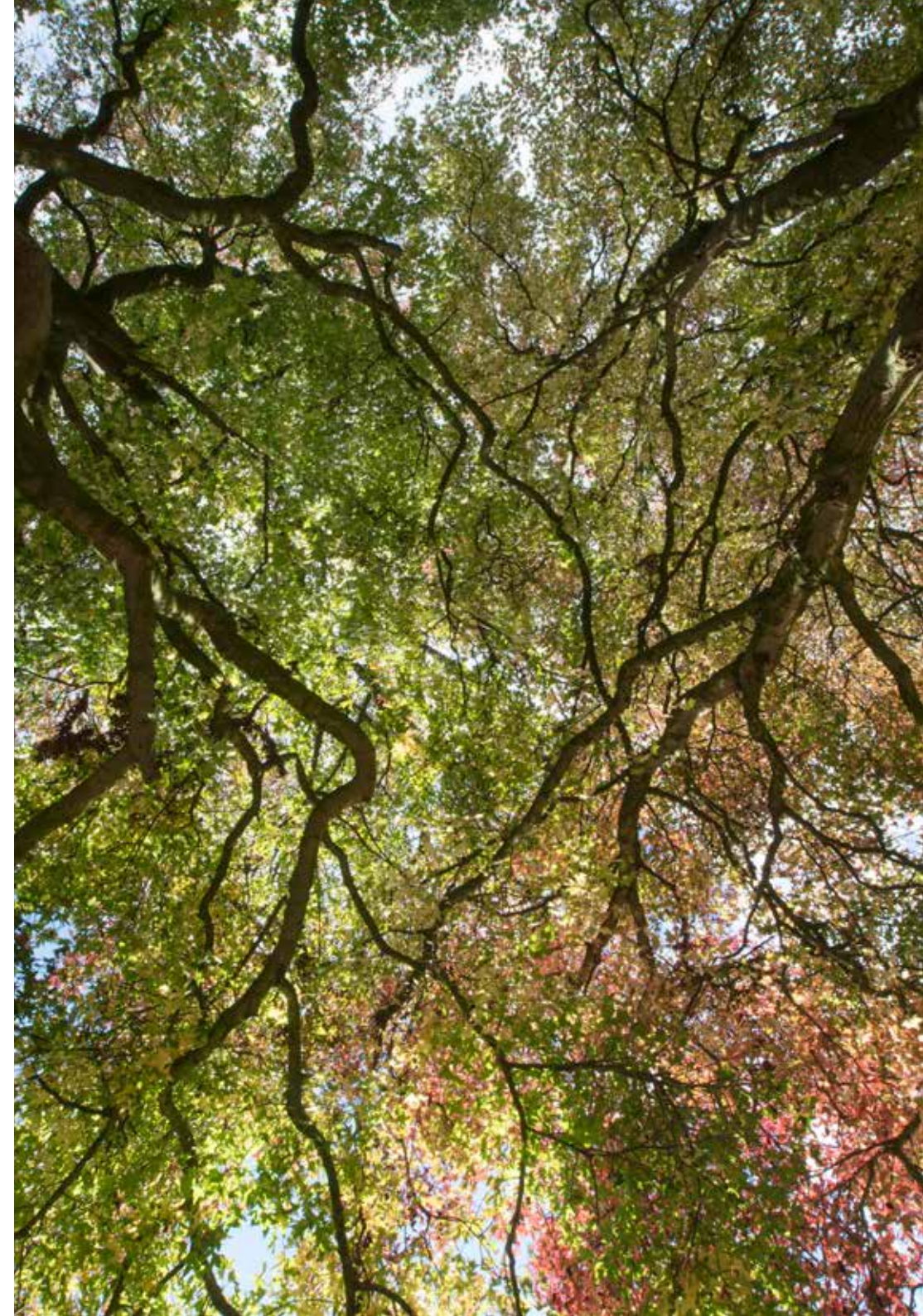
bewoners elkaar konden ontmoeten. Daarvoor was een andere benadering van mobiliteit nodig. Onze aandacht moest niet gaan naar het zo efficiënt mogelijk organiseren van de doorstroming van bezoekers maar naar het opvangen van bezoekers aan de rand van de stad en ze daar te laten overstappen op stillere en properdere verkeersmodi om zich door de stad te bewegen. Op die manier werd de stad aantrekkelijker als woonomgeving. De openbare ruimte werd terug verblijfsruimte en de bewoners kregen de mogelijkheid om die toe te eigenen. Het 'eigen' maken van uw leefomgeving is een belangrijk aspect van 'wonen'.

Toen de stad eenmaal opnieuw aantrekkelijk was als woonomgeving, werd een volgende stap gezet. Daarvoor moeten we eerst even naar de oorspronkelijke toestand kijken. Net als het landschap waren ook de oude Vlaamse eigendomsstructuren erg specifiek. Het hele landschap was versnipperd in individuele kavels met allemaal private grondeigenaren. Dat maakte het erg moeilijk om globaal in te grijpen. Het feit dat Vlaanderen het wonen van oudsher als een individueel probleem (en een individueel recht) heeft benaderd, maakte de uitdaging nog groter. Die visie zette immers de deur open voor een veralgemeende grondspeculatie: het tweede of derde verblijf werd de belangrijkste investering voor de kapitaalcrachtige individuele Vlaming. Vastgoed bleek op lange termijn bijna nooit in waarde te dalen en was dus de ideale belegging. Als reactie daarop werden door Vlaanderen maatregelen geïnitieerd om de grondspeculatie van het woonrecht te scheiden. De juridische korrel van de nieuwe stad werd de wooncoöperatie, met twee belangrijke uitgangspunten: delen en diversiteit. In de collectieve woonclusters werd ingezet op gedeelde ruimte, zodat een aantal praktische woonwensen niet langer privaat gedragen hoeven te worden. Door bijvoorbeeld een groot uitgerust atelier te voorzien waar alle huis-, tuin- en keukeninstrumenten kunnen worden uitgeleend, bespaart de bewoner op al die toestellen. Maar ook middelen die minder met het wonen te maken hebben, kunnen gedeeld worden, zoals fietsen, auto's of coworking plekken.

Daarnaast werd ingezet op diversiteit. Gezinnen, alleenstaande jongeren, alleenstaande ouderen en jonge starters wonen nu samen in een cluster. Maar ook mensen met een diverse sociale achtergrond, kansarmen en kansrijken vormden samen een kleine minimaatschappij. Dat gaf uiteraard wat spanningen, want verschillende sociale groepen hebben verschillende gebruiken, noden en verlangens. Maar gaandeweg oefenen de individuen in wonen of herontdekken ze de oorspronkelijke woonvorm van de Homo Sapiëns: met een groep van enkele gezinnen en ouderen en alleenstaanden een plek delen.

De spreker pauzeert even en drinkt van het glas water voor hem. Dan toont hij zijn laatste slide. Op het beeld is een doodlopende steeg te zien, een 19de eeuws beluik ergens in een oud gedeelte van een binnenstad. Er staan geen auto's in de steeg waarop alle huizen

eromheen met een voordeur uitgeven. Op straat staan plantenbakken en houten picknick tafels en zelfs een zandbak. Het geheel doet rommelig maar groen aan. De spreker vervolledigt zijn betoog:

... Dit beeld is eigenlijk een beeld uit de oude stad, de stad voor corona, zeg maar. Maar ik toon het beeld omdat het voor ons bij de aanvang van onze stedelijke ingrepen onze ambitie samenvatte. In dit beeld zie je hoe de bewoners zelf van een stukje stad een woonomgeving hebben gemaakt. Allereerst hebben ze de auto's uit de straat geweerd, wat hen plaats gaf voor andere activiteiten en hen de mogelijkheid gaf om een stuk openbaar domein als woonomgeving toe te eigenen.

In de verkavelingen buiten de stad uit die periode zagen we hetzelfde fenomeen. De straat, de openbare weg, wordt door de verkavelingsbewoners gedeeltelijk toegeëigend. Ze geven er straatfeesten en rommelmarkten en de kinderen spelen er met de kinderen van de burens. Het toe-eigenen van het openbaar domein maakt het in principe - althans gedeeltelijk - collectieve ruimte. Dit buurtgevoel is wat volgens ons in de oude stad ontbrak en wat veel mensen voor de verkaveling deed kiezen ten nadele van de stedelijke kernen en dorpskernen.

Waar wij nu in de nieuwe stad precies op ingezet hebben, is ervoor te zorgen dat de openbare ruimte autovrij en groener werd en daardoor als woonomgeving door de stedelingen kan worden toegeëigend. Op die manier krijgt de stad die stiller, properder en groener is dezelfde woonkwaliteiten als de verkaveling omdat de ontmoeting met de burens terug op het openbaar domein kon plaatsvinden.

1. Bekijk de stad in eerste instantie niet als een toeristische trekpleister, maar als een woonomgeving. Op die manier wordt de openbare ruimte in de eerste plaats opnieuw de verblijfs- en ontmoetingsruimte van de bewoners.
2. Vang toeristen en shoppers op aan de rand van de stad en laat ze daar overstappen op stillere en properdere verkeersmodi om zich door de stad te bewegen.
3. Maak de openbare ruimte autovrij en groener en geef de straat terug aan de bewoners in de vorm van bijvoorbeeld straatfeesten en rommelmarkten.
4. Maak werk van collectieve woonclusters die inzetten op gedeelde ruimte zoals een atelier met gedeelde huis-, tuin- en keukeninstrumenten of fietsen, auto's of coworking plekken.
5. Stimuleer diversiteit. Breng gezinnen, alleenstaande jongeren, alleenstaande ouderen en jonge starters, maar ook kansarm en kansrijk samen in één wooncluster.

Meer welzijn, (h)echter samenleven

Elke Van Hoof

Richting de stad van de toekomst

De coronapandemie heeft geleid tot de meest diepgaande ontwrichting van onze maatschappij sinds de Tweede Wereldoorlog. En het virus was ook niet de 'grote gelijkmaker': kwetsbaren gaan er niet bepaald op vooruit, de polarisering neemt toe. Toch zijn er ook kansen. Belangrijke kansen. Met nieuwe inzichten, die onze maatschappij vanuit de basis - het lokale niveau - sterker, weerbaarder en gelukkiger kunnen maken. De impact én de lessen van corona voor het maatschappelijk welzijn: op weg naar de 'warme' stad van de toekomst.

Nu de kritieke fase van de pandemie stilaan achter ons ligt, er minder angst is voor het onbekende en de vaccins binnen handbereik zijn, kunnen we een voorzichtige eerste balans opmaken van de Covid-impact op het maatschappelijk welzijn. Hoe diep sneed de pandemie in ons dagelijkse leven, ons welbevinden en onze weerbaarheid? En wat leren we daaruit voor de toekomst?

Eén ding is zeker: we hebben nu de kans om het samenleven in de stad op een nieuwe leest te schoeien, met participatie, diversiteit en warmte als kernwaarden.

Het effect van corona

Kort door de bocht kunnen we stellen dat er zowel positieve als negatieve effecten waren op het vlak van welzijn. Waar de één een weldadige rust ervoer bij het abrupte stoppen van de ratrace, verloor een ander de trappers bij de combinatie thuiswerk – huishouden – preteaching – kinderen. Introverte personen verwelkomden vaak de isolatie, anderen leden sterk onder eenzaamheid en gebrek aan

sociaal contact.

Veel spanningen die er in welzijn al onderhuids rijpten, sprongen als etterbuilen open. Denk aan de gebrekkige zorg voor bejaarden en kwetsbare groepen, 30% meer echtscheidingen, 40% meer intrafamiliaal geweld.

Wie zijn job zag verloren gaan, en daarmee ook de zinvolle dagbesteding, had weinig uitzicht op een nieuwe. Kortom, veel mensen, met name de meest kwetsbare, bleven in de kou staan.

Daarbij komt het gebrek aan perspectief, aan een eindpunt van de beproeving. Tijdens de eerste golf was er duidelijk nog begrip en goeie wil. Een soort honeymoon-gevoel: we zitten allemaal in hetzelfde schuitje. Maar vandaag gaat het er al een pak minder vredig aan toe: de frustratie om de misgelopen vakantie, groeiende weerstand tegen de maatregelen, een dreigende 'golf' van reorganisaties en ontslagen die nog op ons afkomt. Het eindeloze twisten van opiniemakers, experts en overheid, de onderlinge connectie die verschaalt bij gebrek aan sociaal contact.

De keerzijde? Dat we nu – en zeker in de acute fase en lockdown - scherper zien wat we de jaren voordien hebben gezaaid. Dat is dan ook zowat de enige 'silver lining' aan de donkere wolk. Plots werden de voordelen belicht van een kleinere wereld, van die perimeter waarin we ons organiseerden: meer direct en warm contact met de medemens – een simpele 'goeiedag' werd weer naar waarde geschat. Of de vele 'Samen Sterk'-initiatieven, met voor

“Eén ding is zeker: we hebben nu de kans om het samenleven in de stad op een nieuwe leest te schoeien, met participatie, diversiteit en warmte als kernwaarden.”

iedereen een rol naar eigen vermogen en mogelijkheden. De nabijheid en het op onszelf teruggeworpen worden waarbij we elkaar weer eens in de ogen kijken, waarbij ieder uniek mag zijn en waar het oké is om soms niet oké te zijn.

Het psychologisch contract

Hoe gaan we met deze bevindingen verder? Er is immers geen concreet doel geformuleerd. Moeten we inzetten op nul besmettingen, het zogenaamde 'crush the curve'? Niet realistisch noch wenselijk. Dus moeten we radicaal gaan voor 'gedrag'. De kernvragen zijn: wat is het juiste gedrag en hoe gaan we dat stimuleren?

Dat is immers essentieel voor de wendbaarheid en draagkracht van industrie, economie en dus ook de maatschappij. De Zweden hebben dat begrepen en hun samenlevingsmodel al jaren geënt op samenhang, billijkheid en autonomie in plaats van individualisering. Resultaat: een gedisciplineerde, eenduidige reactie van de bevolking, waardoor een echte lockdown niet nodig was, de samenleving kon blijven functioneren en grotendeels 'open' blijven.

In ons land hebben we heel uiteenlopende reacties gezien tussen verschillende steden, en ook tussen de stad en platteland. Een van de grotere problemen is dat de barrières om contact te leggen hoog blijven. Er is weinig of

“Moeten we inzetten op nul besmettingen, het zogenaamde 'crush the curve'? Niet realistisch noch wenselijk. Dus moeten we radicaal gaan voor 'gedrag'. De kernvragen zijn: wat is het juiste gedrag en hoe gaan we dat stimuleren?”

geen ruimte voor hobby's, ontspanning of evenementen; de focus ligt op de eigen bubbel. We moeten dus manieren vinden om samen te leven met het virus, niet via regels maar via cocreatie. Dat moeten we op een heel bewuste manier gaan doen: hoe minder energie het gewenste gedrag kost, hoe sneller we het als routine omarmen.

Efficiënte cocreatie: de stad of gemeente als referentiepunt voor de burger

Waar knelt vaak het schoentje? Wanneer je nieuwe, onvoorziene en extreme inspanningen vraagt, moet daar een herstelperiode op volgen. Gebeurt dat niet, riskeert men een chronische overbelasting die de motivatie erodeert en de energie wegvreet. Op lange termijn hol je zo een samenleving uit. Het is dus van belang te kijken naar het activatiequotiënt, zoals ik het noem. Het quotiënt van enerzijds veerkracht en anderzijds goesting. Afhankelijk van welke groep welk activatiequotiënt heeft, kan je gericht acties uitrollen om het quotiënt positief te gaan beïnvloeden.

Afgelopen zomer voerden we een onderzoek uit bij meer dan 1.300 Belgen (data september 2020). 18% van de respondenten geeft een zwakke veerkrachtscore aan, 57% een gemiddelde score. Slechts 1 op de 4 geeft aan zich nog veerkrachtig te voelen, 3 op de 10 hebben nog de 'goesting' om de gevraagde aanpassingen in hun leven door te voeren. 1 op de 5 kan dit nog min of meer en meer dan 4 op de 10 Belgen kunnen zichzelf helemaal niet meer opladen. Reageren op een nieuwe, onvertrouwde situatie vraagt vertrouwen in hen die de aanpassingen vragen/opleggen, het vermogen om deze aanpassingen te vertalen naar je dagelijkse routine en een intrinsieke motivatie; deze drie factoren bepalen je

goesting om met iets om te gaan. Is die laag, dan zien we twee reacties: hevig verzet of extreme passiviteit. Beide zijn onwenselijk. Om te komen tot een efficiënte cocreatie gebruik je het activatiequotiënt om te identificeren wie of welke groep wat nodig heeft en dan ga je samen aan de slag. Het wordt een COMPASS. Collaboratief, open en modern.

Collaboratief

Welke weg je ook kiest, we leggen hem samen af. Jij bepaalt jouw pad en neemt hierin de nodige stappen. We zorgen voor een veilige omgeving, waar fysieke veiligheid hand in hand gaat met mentale veiligheid. Je kan erop vertrouwen dat we aan je zijde staan in goede en slechte dagen. Preventief en curatief. Met grote initiatieven en hulp op maat van jouw behoeften. Samen.

Open

We staan altijd klaar voor jou. Heb je nood aan advies? Hulp? Informatie? Vertel het ons. Ofwel helpen wij jou, ofwel betrekken we experts met kennis van zaken. Wij zijn een open stad/gemeente, uitnodigend naar jou, diensten, iedereen die nood heeft aan ondersteuning, bijsturing of versterking.

Modern

De wereld verandert snel en wij zijn mee. We kennen de wereld waarin jullie leven en werken. We ontwikkelen tools, we innoveren om jullie op eenvoudige wijze te helpen, we optimaliseren het verleden. Als stad en gemeente word je zo het referentiepunt voor je inwoners.

De consensuscultuur als systeemfout

De coronacrisis heeft de belangrijke 'verdienste' enkele systeemfouten in ons maatschappijmodel te hebben blootgelegd. De

belangrijkste is misschien wel dat mensen die het al moeilijk hadden en al moeilijk bereikbaar waren, opnieuw alleen stonden: de ouderen, de kansarmen, de anderstaligen, de verslaafden, ... Hoe komt dat?

We leven in een consensuscultuur. Iedereen moet het eens zijn of worden. We willen altijd alle gegevens hebben, vooraleer een beslissing of keuze te maken. Dat is fantastisch om een visie uit te zetten, maar niet om dingen uit te voeren of om snel te schakelen tijdens een acute crisis. Daardoor is er op het vlak van welzijn nog veel te weinig gedaan. Maar welzijn wacht niet tot we het eens zijn. Vandaar de toch wel alarmerende cijfers in de welzijnssector.

"We leven in een consensuscultuur. Iedereen moet het eens zijn of worden. We willen altijd alle gegevens hebben, vooraleer een beslissing of keuze te maken."

Ook het relanceplan in de welzijnssector brengt (te) weinig zoden aan de dijk. Het bevat heel veel mooie woorden, maar net door die consensuscultuur zien we op het terrein nog niet veel bewegen, ook omdat er nog heel wat initiatieven uitgerold moeten worden. Maar dat heeft wel het voordeel dat we de bestaande structuren ineens grondig kunnen herbekijken. We moeten naar een visie, een manier om af te toetsen of we goed bezig zijn met vitaliteit en levenskwaliteit als parameters, en het stimuleren van participatie en diversiteit. Het virus maakt tenslotte geen onderscheid tussen status, achtergrond, opleiding enzovoort. We zijn allemaal lerende in deze.

“Corona is de breuklijn, een scharniermoment. Er zijn nu kansen om de stad te herijken op een nieuw model. Waar men op regelmatige tijdstippen rustmomenten genereert door kunst, muziek en dans. Cultuur als een ankerpunt in onze maatschappij, zeker in woelige tijden. Het geeft rust en perspectief.”

Anders en beter

Goed doen voor de ander zit in ieder van ons; het is een oerinstinct. Zonder een groep overleven we als mens niet. We zien de kracht hiervan heel sterk bij bendevoering. We zouden dus veel meer gebruik kunnen maken van dit principe maar dan ten goede, bijvoorbeeld door in de steden ‘groeiteams’ op te zetten. We hebben geleerd dat in dit type disruptieve situaties er verschillende fases zijn: waarschuwing, acute crisis, wittebroodsweken, overbelasting, desillusie, nasleep. Elk van die fases vraagt een verschillende expertise. Zo moet het groeiteam uit verschillende disciplines bestaan: veiligheid, medische, psychosociale, culturele én de buurtwerking. Die laatste hebben een goed zicht op de draagkracht van een systeem. En kies dan het juiste persoonlijkheidstype per fase. Innovators in de acute fase, en de consensuszoeker in de nasleep bijvoorbeeld.

De breuklijn corona

Hoe vertalen we de opgedane inzichten naar een nieuwe samenlevingsvorm op lokaal niveau? De stad van de toekomst: hoe zou die eruit kunnen zien? Een van de markante tendensen van deze tijd is dat het lokale weer aan belang en terrein wint. De lokale

gemeenschap, lokale economie, kortom het lokale weefsel als een gedeelde verantwoordelijkheid van allerlei stakeholders, waar participatie de context is. Daarin voelt de stad als een plek waar je wil thuiskomen: warm, veilig, gezond en activerend. Een wezenlijk verschil met een plek die hoofdzakelijk gericht is op consumptie, hyperindividualisme, met cultuur en diversiteit in allerlei gescheiden silo’s. Ja, in feite een verzameling huizen als tijdelijke verblijven tussen werk en vakantie.

Corona is de breuklijn, een scharniermoment. Er zijn nu kansen om de stad te herijken op een nieuw model. Waar men op regelmatige tijdstippen rustmomenten genereert door kunst, muziek en dans. Cultuur als een ankerpunt in onze maatschappij, zeker in woelige tijden. Het geeft rust en perspectief. Waar alle generaties door elkaar leven en zorgen voor elkaar. En niet alles wat afwijkt van het ideale beeld/gedrag, achter gesloten deuren wegbergen. Hulpbehoevenden en bejaarden samenbrengen op één plaats is ooit bedacht vanuit praktisch nut, maar als het pragmatische gaat prevaleren, is dat uiteindelijk nefast voor inclusie en sociaal contact. Wat dat betreft oogsten we vandaag wat we jaren hebben gezaaid. Schaamte, onbegrip en individualisme die leiden naar veroordeling en beoordeling van anderen. Terwijl ‘het ideale’ niet bestaat en niet haalbaar is! We gaan vooruit vanuit fouten en crisissen. Het is niet toevallig dat in het Chinees het woord ‘crisis’ bestaat uit gevaar en opportuniteit.

Hoe brengen we dat concreet in de praktijk?

Een gevoel van thuiskomen is het krachtigste levenselixier. Eén van de langstlopende onderzoeken ooit – gedurende 75 jaar aan

Harvard – toont dat verbondenheid door warme relaties ons het gelukkigst maakt. Let wel: op voorwaarde dat er wederkerigheid is. Aan een warme relatie kan je dus bouwen. En dat kunnen we onze kinderen leren. Bijvoorbeeld door hen te laten bellen naar alleenstaande ouderen (zoals de kinderen van ons koningspaar deden). Door mantelzorgers te ontlasten. Door ontmoetingsplaatsen te laten bouwen en onderhouden door jongeren.

Om het welzijn van mensen te bevorderen, hebben ze vooral nood aan deel uitmaken van een gemeenschap. Op het platteland is dat makkelijker omdat mensen elkaar beter kennen en meer ruimte hebben. Maar ook de stad biedt tal van mogelijkheden om communities op te richten. Mensen die zich beter omringd voelen, leven langer in goeie gezondheid. Dus er is een rechtstreeks rendement van inzetten op psychosociaal welzijn en sociale cohesie.

Leegstaande gebouwen bieden een waaier van mogelijkheden voor initiatieven die inspelen op zinvolle tijdsbesteding, ontmoeting, opvang en buurtwerking voor alle generaties, liefst nog een mix daarvan. Of ruimte voor pop-up stores en creatieven die zichzelf kunnen heruitvinden en exposeren. Waarom geen inburgerings- taallessen, hobby's en ontmoeting voor alleenstaande en geïsoleerde mensen? Lokale overheden kunnen veel van die mooie,

“Te veel en te strikte regels en restricties wekken weerstand, woede en verontwaardiging. Zo speel je in de kaart van de coronamoedeheid. Liever moet je mensen overtuigen zich in te schrijven in een gemeenschappelijk doel.”

warme burgerinitiatieven die de sociale cohesie versterken, ondersteunen. Dat hoeft niet altijd financieel te zijn, maar gewoon door infrastructuur of hulpmiddelen ter beschikking te stellen.

Maak een soort evaluatie van de bestaande lokale initiatieven. Wat werkt, wordt behouden en opgeschaald; wat niet werkt, gaat er onherroepelijk uit. Bij ons staat deze aanpak nog in de kinderschoenen, maar in Zweden is het de norm die zorgt voor solidariteit. Helaas, eenmaal een subsidie gegeven in ons land, wordt het al snel een 'verworven recht' en wordt herverdeling ondenkbaar. En dat is nefast in nieuwe, onvertrouwde situaties. Naar Einstein: “You cannot solve your problems with the same thinking you used to create them.”

Een ander voorbeeld zijn de Franse 'baluchons' (knapzak), mensen die bij mantelzorgers gaan inwonen, om ze tijdelijk gedeeltelijk te ontlasten. Mantelzorgers staan al vaak onder druk, en corona heeft die situatie natuurlijk verzwaaard. Of alleenstaande ouders, die helemaal geen me-time meer vinden. Kan je je inbeelden wat een hulp het dan is om eens een paar

“Verandering komt niet vanzelf.
Het is een illusie dat te denken.
Maar ze is wel degelijk mogelijk.”

uur vrijgesteld te worden om iets anders te kunnen doen? Te veel en te strikte regels en restricties wekken weerstand, woede en verontwaardiging. Zo speel je in de kaart van de coronamoedeheid. Liever moet je mensen overtuigen zich in te schrijven in een gemeenschappelijk doel.

Elke stad zou een bezinningsplek kunnen maken om de overledenen, van wie we zelfs geen afscheid konden nemen, te laten voelen: wij zien jullie! Zoals het herdenkingsmonument in het Zoniënwoud door Bas Smets. Leg een soort rouwregister neer en bouw dit monument verder uit voor alle verlies, over religies heen door het open te stellen voor ceremonies. Pijn en lijden brengt iedereen samen, het wegmoffelen ervan zorgt voor frustratie en wrijving.

Er zijn heel wat creatieve en energieke mensen die nu minder omhanden hebben. Zet die mensen samen, geef ze een nuttige opdracht en laat ze participeren. Lokale besturen zouden die initiatieven kunnen ondersteunen en stimuleren. En als ze dat goed doen, dan is dat een enorme stimulans voor de leefbaarheid van je gemeenschap: goeie rituelen kan je niet verliezen.

Samen werken aan de warme stad kunnen we vanuit een participatieve verantwoordelijkheid en mandaat. Het zal met vallen en opstaan gebeuren, maar mét de voldoening van duurzame erkenning en respect, in plaats van onbegrip en individualisme. Steden hebben uit deze crisis geleerd dat ze meer regelruimte hebben dan ze dachten. Het coronamanagement ligt in essentie bij de lokale overheden. Terecht, want er is veel volunta-

risme en expertise op lokaal niveau. Welzijn en sociale cohesie zouden daarbij absoluut centraal moeten staan. Maar vaak ontbreekt het zelfvertrouwen om eraan te beginnen of is men bang fouten te maken. Terwijl het heel simpel kan zijn. Kijk naar de concrete noden en zoek simpele oplossingen.

En vooral: gewoon doen! Niet te veel palaveren, niet te veel nadenken, het niet te moeilijk maken. Met hele kleine dingen kan je het welzijnsgevoel van mensen al fors verbeteren. Leg dat niet top-down op, maar laat het groeien, organisch vanuit de mensen. Dat vraagt visie, een jarenlang project. En werken aan je opdracht geeft vertrouwen en voldoening, wat weer leidt tot respect en welbevinden.

Durf dus over politieke strekkingen heen een visie uit te bouwen, die een antwoord biedt aan de noden van de stad en die leven biedt aan haar inwoners. En trek die visie weg van het politieke kaartspel. Verandering komt niet vanzelf. Het is een illusie dat te denken. Maar ze is wel degelijk mogelijk.

1. Richt groeiteams op om een crisis het hoofd te bieden. En stel ze samen met experts uit verschillende disciplines: veiligheid, medische, psychosociale, culturele én de buurtwerking.
2. Verbondenheid kan je stimuleren. Bijvoorbeeld door jongeren naar alleenstaande ouders te laten bellen of hen ontmoetingsplaatsen te laten bouwen en onderhouden.
3. Doe aan “community building”: stel leegstaande woningen open voor zinvolle tijdsbesteding. Denk maar aan ontmoeting, opvang en buurtwerking, pop-up stores of inburgerings- of taallessen.
4. In Frankrijk zijn er de ‘baluchons’ (knapzak): mensen die bij mantelzorgers inwonen om ze tijdelijk te ontlasten. Of alleenstaande ouders, die helemaal geen me-time meer vinden.
5. Richt een bezinningsplek in voor de overledenen. Leg een soort rouwregister neer en bouw dit monument verder uit voor alle verlies, over religies heen door het open te stellen voor ceremonies.

Stad van de toekomst moet (en kan) de ijsberg op de arbeidsmarkt mee ontgooien

Stijn Baert

Te weinig sterke schouders onder onze maatschappij ...

Bij de presentatie van het regeerakkoord van de Vlaamse Regering in 2019 werd het herhaaldelijk gesteld. Vlaanderen moet en zal de komende jaren aansluiting vinden bij "de Noordelijke landen". Lees: Nederland en Scandinavië.

Dat is om heel veel redenen een uitstekende ambitie. Maar wat mij betreft toch vooral om de volgende reden. In die "Noordelijke" landen krijgt de belastingbetaler van de overheid veel meer waar voor zijn (m/v) geld. Dat wil zeggen: tegenover een gelijkaardige of lagere belastingdruk dan in ons land staat een globaal betere dienstverlening.

Hoe kan dat? Enerzijds gaat dit om de efficiëntie van de bestuursstructuur. Wie minder geld vermorst over ondoelmatige structuren, kan de belastingbetaler beter dienen.

Anderzijds verschillen die landen waar we ons aan spiegelen wat de arbeidsmarkt – mijn kernexpertise – betreft in één cruciaal punt van ons land en onze regio. Namelijk: er staan verhoudingsgewijze veel meer sterke schouders onder de maatschappij.

Hét kengetal dat dit vat, is onze werkzaamheidsgraad. Dat wil zeggen: hoeveel procent van de bevolking op actieve leeftijd is effectief aan de slag. Zij dragen bijna altijd meer bij tot de staatskas dan dat ze er middelen aan onttrekken. Voor het restpercentage geldt het omgekeerde: zij worden grotendeels ondersteund door wie werkt. Een hogere werkzaamheidsgraad betekent dus: meer sterke schouders om een kleinere groep andere burgers kwaliteitsvol te ondersteunen. En dus ofwel meer kwaliteit voor dezelfde belastingdruk als in een land met een lagere werkzaamheidsgraad ofwel minder belastingdruk per persoon voor dezelfde kwaliteit in

dienstverlening.

In België bedroeg die werkzaamheidsgraad onder de 25- tot 64-jarigen in 2019 ongeveer 74%, wat lager is dan het EU-28-gemiddelde van 76%. Vlaanderen deed het met 78% duidelijk beter, maar tegelijk ook een stuk minder dan de 81% werkzaamheidsgraad van Nederland en de bijna 85% van Zweden. Ook in Vlaanderen moet dus, in vergelijking met de best presterende landen, een kleinere groep werkenden een grotere groep niet-werkenden ondersteunen.

Willen we, met de uitdagingen waar de vergrijzing ons voor stelt, de gezondheidszorg en pensioenen in België en Vlaanderen op peil houden, dan zullen we de werkzaamheidsgraad moeten verhogen.

De steden van de toekomst hebben hier een cruciale rol te spelen. Vooraleer pistes te formuleren omtrent hoe dit kan, is het belangrijk om een beter zicht te krijgen op de burgers die momenteel niet werken, zowel op Vlaams niveau, als opgedeeld tussen steden en niet-steden.

... door een ijsberg op de arbeidsmarkt ...

Tegenover 78% werkende 25- tot 64-jarigen in Vlaanderen staan, logischerwijze, 22% niet-werkenden. Die niet-werkenden kun je opdelen in twee groepen: zij die werk zoeken (de werklozen) en zij die geen werk zoeken (de inactieven).

In 2019 bedroeg de fractie werkzoekenden onder de 25- tot 64-jarigen in Vlaanderen slechts 2%. Als je dan weet dat een deel van deze werkloosheid zogenaamde frictiewerkloosheid is, dat wil zeggen kortdurige werkloosheid bij het wisselen van baan, die in zekere zin nodig is om de arbeidsmarkt voldoende flexibel te houden, dan weet je dat dit percentage bijna onmogelijk nog lager kon.

“Willen we, met de uitdagingen waar de vergrijzing ons voor stelt, de gezondheidszorg en pensioenen in België en Vlaanderen op peil houden, dan zullen we de werkzaamheidsgraad moeten verhogen.”

Wat een contrast met de fractie inactieven. Hierbij gaat het om huismannen en –vrouwen, vervroegd gepensioneerd, langdurig zieken en ontmoedigde werklozen, naast een piekleine categorie van studenten boven de 25 jaar. De volledige groep van inactieven maakte 20% van de 25- tot 64-jarigen uit. Meer dan 10 keer zoveel dan het aantal werkzoekenden!

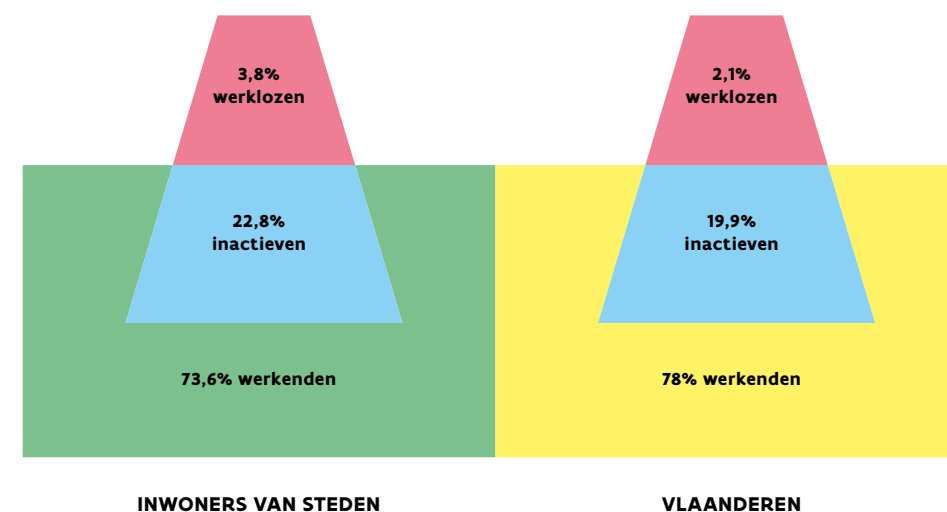
Of anders gesteld: van de 22% niet-werkenden in Vlaanderen was 9 op de 10 helemaal

niet op zoek naar een baan. Het is hier dat Vlaanderen het verschil maakt met de "Noordelijke" landen waar we ons aan willen spiegelen.

Ik stel dit graag voor als een ijsberg. Het arbeidsmarktbeleid in België en Vlaanderen focuste zich de afgelopen twee decennia erg op een zichtbaar topje aan werklozen, maar vergat een veel grotere latente arbeidsreserve onder de waterlijn.

Als we de werkzaamheidsgraad willen verhogen, dan zullen we bovenal moeten inzetten op het verleiden van inactieven richting de arbeidsmarkt. En steden hebben belangrijke instrumenten in handen om dat te doen.

Fig. 1.
Opdeling van 25- tot 64-jarigen naar werkzaamheidsstatus in België en Vlaanderen (2019)

Bron: eigen berekeningen op basis van Eurostat-gegevens

... die er anders uitziet in steden dan in dorpen

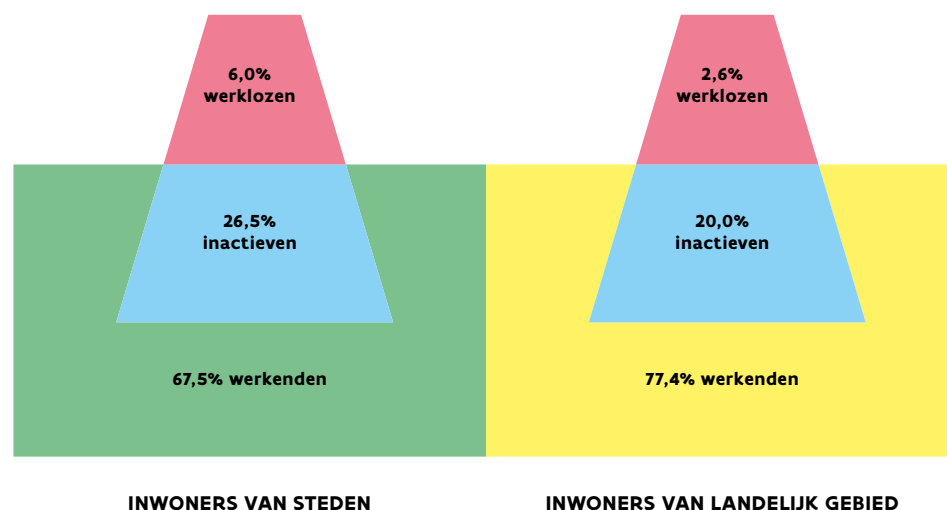
Maar laat ons eerst even kijken naar de ijsberg op het stedelijke niveau. Eurostat deelt de inwoners van de Europese landen in volgens drie niveaus van urbanisatiegraad. Ten eerste zijn er steden ("cities"), waar ten minste 50 % van de bevolking in een "stedelijk centrum" woont. Ten tweede zijn er plattelandsgebieden ("rural areas") waar ten minste 50 % van de bevolking in "rurale rastercellen" woont. Ten slotte is er een tussencategorie van middelgrote plaatsen en buitenwijken ("towns en suburbs"). Volgens deze indeling woont ongeveer 33% van de Belgen tussen de 25 en 64 jaar in stedelijk gebied tegenover

13% in rurale gebieden en 54% in de tussencategorie.

Figuur 2 geeft de ijsbergopdeling weer voor de twee uiterste categorieën. Ze maakt duidelijk dat in (Belgische) stedelijke gebieden (in 2019) zowel beduidend meer werkzoekenden als beduidend meer inactieven wonen dan in ruraal gebied (en dan het Belgische gemiddelde). De inactiviteit liep er in 2019 op tot een kleine 27%. Ergo, meer dan een kwart van de bevolking op actieve leeftijd was er noch werkend, noch op zoek naar werk!

Dit brengt ons bij een schijnbare paradox. In de steden zitten de meeste banen en op die manier de meeste toegevoegde waarde aan de economie en toch zijn er het hoogste aantal werkzoekenden en inactieven.

Fig.2.
Opdeling van 25- tot 64-jarigen naar werkzaamheidsstatus in België naar urbanisatiegraad (2019)

Bron: eigen berekeningen op basis van Eurostat-gegevens

“Concreet: landen en regio’s die vooral te kampen hebben met hoge inactiviteit hebben er alle belang bij om een “aanbodgericht” beleid te ontwikkelen op hun arbeidsmarkt.”

Een belangrijke verklaring hiervoor is dat de samenstelling van de bevolking in de stedelijke context verschilt van die erbuiten. Zo weten we dat steden een grote aantrekkingskracht hebben op personen met een migratieachtergrond, die gemiddeld minder werkzaam zijn.

Cruciaal om de ijsberg te ontdooien: de poorten richting de inactieven beter sluiten en werken meer laten lonen. Dat België en Vlaanderen eerder met hun inactiviteit dan met hun werkloosheid het (negatieve) verschil maken met het buitenland, heeft duidelijke beleidsconsequenties. Concreet: landen en regio’s die vooral te kampen hebben met hoge inactiviteit hebben er alle belang bij om een “aanbodgericht” beleid te ontwikkelen op hun arbeidsmarkt.

Dat wil zeggen: ervoor zorgen dat meer mensen effectief hun arbeid gaan “aanbieden”, actief beschikbaar zijn om te werken dus. Daar zijn twee belangrijke beleidskeuzes bij te maken. Ten eerste moeten we er in ons land voor zorgen dat de poorten richting de inactiviteit beter bewaakt worden. De afgelopen decennia zijn we in Vlaanderen de poort van de werkloosheid beter gaan bewaken, met betere begeleiding en opvolging van werkzoekenden. Veel minder ambitie was er bij het sluiten van de poort richting de vervroegde uittrede uit de arbeidsmarkt. Zo raakt het brugpensioen maar niet uitgefaseerd. Ook bij het begeleiden van mensen die na langdurige ziekte opnieuw geschikt worden geacht om

aan de slag te gaan, lijken we minder doortastend in ons activeringsbeleid.

Ten tweede moeten we werken meer laten lonen, zodat wie inactief is, sterker verleid wordt richting de arbeidsmarkt. Dit gaat niet enkel om het vergroten van het financiële verschil tussen een netto-inkomen uit werk en een uitkering, maar ook om het goedkoper en toegankelijker maken van kinderopvang en het toekennen van sociale voordelen op basis van iemands inkomen in plaats van diens statuut, zodat wie aan de slag gaat tegen een laag loon deze niet verliest.

De stad kan hier een voortrekker zijn ...

Ere wie ere toekomt. De Vlaamse Regering wil in deze de bakens verzetten. Ik noemde deze regering bij haar start een “beloningsregering”, omdat ze op basis van haar regeerakkoord echt wil inzetten op werken meer laten lonen.

Maar de Vlaamse Regering kan haar ambitie van een felle stijging van de werkzaamheidsgraad niet alleen waarmaken. Belangrijke hefboomen liggen op federaal niveau. De hoge belastingen op arbeid in ons land, de koppeling van de lonen aan de anciënniteit... Zonder federale hervormingen wordt het erg moeilijk. Ook het systeem van werkloosheidsuitkeringen zit op het federale niveau. Twee jaar geleden stelde ik voor om deze uitkeringen hoger dan nu te laten starten, maar ze nadien sneller dan nu te laten afnemen naar het huidige bodemniveau. Deze versterkte degressiviteit haalde de arbeidsdeal van de regering-Michel maar sneuvelde samen met haar val. Het valt af te wachten of een nieuwe federale regering deze hervorming opneemt.

Naast dat federale niveau valt er ook op het gemeentelijke niveau veel te doen. Zeker steden kunnen het verschil maken. In wat volgt, verklaar ik me nader.

... door werkgevers en niet-werkenden te matchen ...

Men zegt wel eens van inactieven dat zij “een grote afstand tot de arbeidsmarkt” hebben. Dat klopt, uit onderzoek blijkt dat hoe langer men niet werkt, hoe moeilijker het wordt om terug aan de slag te gaan. Omdat vaardigheden niet versterkt worden en omdat werkgevers gaten op het cv niet graag zien staan. Maar er is nog een aspect van afstand. Onder de inactieven bevinden zich relatief veel kortgeschoolden. Van hen weten we dat ze minder geografisch mobiel zijn. Een baan op een verdere afstand vormt dus een grotere drempel voor hen. Dit maakt het stedelijke niveau zo interessant om werkgevers die vacatures hebben te “matchen” met niet-werkenden. Die werkgevers met vacatures, dat zijn er, coronacrisis of niet, trouwens nogal wat. Eind augustus 2020 stonden alleen al op de VDAB-website meer dan 122.000 vacatures open. Bovendien: voor ongeveer 45.000 vacatures was niet eens een diploma secundair onderwijs nodig.

Deze vacatures matchen met personen op actieve leeftijd op grotere afstand van de arbeidsmarkt is dan ook cruciaal. Elke vacature die niet ingevuld raakt, is een gemiste kans op een betere toekomst voor een gezin.

“Initiatieven met lokale “speed dating”-initiatieven tussen werkgevers en niet-werkenden in Nederland zouden onze Vlaamse steden absoluut moeten interesseren.”

Steden zouden daartoe meer kunnen inzetten op lokale initiatieven. Initiatieven met lokale “speed dating”-initiatieven tussen werkgevers en niet-werkenden in Nederland zouden onze Vlaamse steden absoluut moeten interesseren.

... door vrijwilligersorganisaties en niet-werkenden elkaar te laten ontmoeten ...

Er kan echter ook gegaan worden voor een tussenstap. Namelijk die van het vrijwilligerswerk. Eén van de resultaten van mijn eigen onderzoeksagenda van de laatste tien jaar waar ik zelf het meest verrast van was, was de enorme troef die dit vrijwilligerswerk is voor het cv. We vonden zelfs dat er geen sprake meer was van ongelijke behandeling tussen kandidaten met een Vlaamse en een Turkse naam, wanneer zij aan vrijwilligerswerk deden.

Een mogelijke verklaring voor deze bevinding is dat vrijwilligerswerk bij een “mainstream” organisatie een hoge mate van sociaal-culturele integratie signaleert, wat werkgevers volgens internationaal onderzoek als een wenselijke eigenschap zien. Onderzoek op basis van de gegevens uit de European Social Survey leidt tot bevindingen in dezelfde richting: vrijwilligers hebben, na controle voor persoonskenmerken, een hoger inkomen. Vrijwilligerswerk lijkt dus te werken als een springplank richting betere kansen op de arbeidsmarkt.

In die optiek zou ik steden ook zeker adviseren om vrijwilligersorganisaties en inactieven structureel met elkaar in contact te brengen.

... door meer ambitie te hebben in de activering van leefloners ...

Deze initiatieven dienen deels te kaderen in een verhoogd ambitieniveau om op het gemeentelijke niveau een belangrijke poort van de inactiviteit beter te bewaken. Namelijk die van het leefloon.

Gemeenten hebben de bevoegdheid om leefloners te activeren. We zien evenwel dat het ambitieniveau en de resultaten ter zake heel sterk verschillen van gemeente tot gemeente. Dat impliceert dat voor sommige gemeenten er onderbenut potentieel is. Kleinere gemeenten zouden wat dat betreft nog vaker dan nu moeten samenwerken om samen deze uitdaging aan te gaan. Grotere steden hebben in deze echter de juiste schaal-grootte. Zij zouden wel gebaat zijn door actiever de best practices uit te wisselen.

... door werkenden meer in de watten te leggen ...

Maar er is meer. De Vlaamse steden kunnen zelf ook vorm geven aan het Vlaamse credo om werken interessanter te maken – een credo waarvan ik trouwens vermoed dat het het goed doet bij de burger aangezien het vaak opdook tijdens de Vlaamse en federale verkiezingen van 2019.

Het faciliteren en coördineren van kinderopvang op dit niveau wordt vaak als een loutere welzijnsinspanning gezien. En nu is het vanzelfsprekend zo dat het welzijn van de burger verhogen altijd het hogere doel moet zijn. Maar dit kan ook indirect gerealiseerd worden door het faciliteren van de combinatie van werk en gezinsleven.

In dat perspectief is een stedelijk beleid dat inzet op kinderopvang dat afgestemd is op

“Een stad die zich echt wil toeleggen op het in de watten leggen van werkenden, zou er in dat opzicht baat bij kunnen hebben om werk en sociaal beleid onder te brengen bij dezelfde schepen.”

wie werkt cruciaal. Bijvoorbeeld door incentives te geven voor kinderopvangplaatsen waar ook buiten de kantooruren kinderen kunnen opgevangen worden, zodat ze complementair zijn met pakweg tweeverdienersgezinnen waar al eens overuren geklopt worden of eenoudergezinnen die meedraaien in ploegendienst.

Ook wat sociale tarieven voor stedelijke activiteiten betreft, is het cruciaal deze zoveel als mogelijk te koppelen aan het inkomen van de burger en zo weinig mogelijk aan diens statuut, zodat wie werkt tegen een laag loon zich ook op die manier gesoigneerd voelt.

Een stad die zich echt wil toeleggen op het in de watten leggen van werkenden, zou er in dat opzicht baat bij kunnen hebben om werk en sociaal beleid onder te brengen bij dezelfde schepen.

Een dergelijke schepen kan de klassieke stelling dat werk de beste sociale bescherming is een echte inhoud geven en kan sociale bescherming zo invullen dat het echt een perspectief op werk biedt.

... door als laboratorium voor het Vlaamse niveau te fungeren

Met het Vlaamse relancecomité hebben we erg de nadruk gelegd op het belang van een evidence-based beleid. Dat wil zeggen: een beleid waarvan we op basis van wetenschap-

pelijk onderzoek (bijna) zeker zijn dat het werkt. Het is tegelijk een garantie om het meest zuinige beleid.

Nog te vaak wordt bij het vormgeven van beleid vertrokken vanuit ideologie of buikgevoel. Vervolgens worden enkele studies uitgepikt die stroken met de bedachte maatregel. Terwijl het omgekeerde zou moeten gebeuren: vertrekken vanuit een synthese van het relevante studiewerk om beleidsmaatregelen uit te werken die bepaalde doelstellingen (die ideologisch wenselijk zijn) kunnen realiseren.

En daarnaast: experimenteren met innovatief beleid. Net zoals bij de ontwikkeling van een nieuw medicijn dit niet meteen wordt toegediend aan de hele bevolking, maar eerst wordt uitgetest bij proefpersonen, om de effecten wetenschappelijk te evalueren,

waarna het medicijn kan bijgesteld worden. Wanneer het stedelijke niveau aan de slag gaat met innovatief arbeidsmarktbeleid en dit wetenschappelijk laat begeleiden, dan zou zij kunnen fungeren als een perfect laboratorium voor andere gemeenten en steden alsook voor het Vlaamse niveau.

Dat wetenschappelijk begeleiden zal er typisch op neerkomen dat om het effect vaneen maatregel evalueerbaar te maken, er zal gezorgd moeten worden voor een lukrake indeling van burgers van de stad in een “experimentele groep”, die uitgenodigd wordt om deel te nemen aan het nieuwe programma (bijvoorbeeld de voornoemde “speed dating”) en een controlegroep die hier niet voor wordt uitgenodigd. Net zoals dat bij de ontwikkeling van een medicijn het geval is.

Aan de UGent gaan we binnenkort van start

“Als de Vlaamse Regering de steden (en gemeenten) wil meekrijgen in een beleid dat meer mensen richting de arbeidsmarkt verleidt, zal haar houding ook tegenover de gemeenten er één van een beloningsregering moeten zijn.”

met een interdisciplinair consortium “UGent @ Work” dat al onze wetenschappers die werken rond werk en arbeid samenbrengt. Economen, psychologen, gezondheidswetenschappers, sociologen, juristen... We slaan de handen in elkaar om arbeidsmarktuitdagingen die niet stoppen aan de grenzen van een discipline (zoals burn-out, discriminatie en robotisering) samen te bestuderen. We staan te trappelen om innovatief beleid op stedelijk niveau mee te begeleiden!

Zeg nu zelf, met innovatief beleid de bakens verzetten, ondersteund door experts, met de kans dat andere steden en gemeenten het overnemen als een “best practice”, het kan enkel lonen voor het prestige van de stad... Als de stad dan toch zo’n interessant niveau is, wegens haar combinatie van nabijheid, schaalgrootte en mogelijkheid om meer op maat te werken, zou het dan niet nuttig zijn om meer arbeidsmarktbevoegdheden naar dit niveau te brengen?

Met het huidige gemeentelijke landschap ben ik sceptisch. Voor mij staat bij discussies omtrent bevoegdheidsherverdeling efficiëntie voorop. Zo veel mogelijk voor de burger doen met zo weinig mogelijk belastingmiddelen. Efficiëntie dus.

En dan denk ik dat je wel met een gerust hart arbeidsmarktbevoegdheden kunt doorgeven naar een stad als Antwerpen, maar veel minder goed naar een gemeente als Waasmunster, waar ik opgegroeid ben, dat zich daar met een schaal van een goede 10.000 inwoners veel minder toe leent...

Mochten we evenwel kunnen komen tot gemeentefusies naar Nederlands model, dan zou dit vanzelfsprekend één en ander veranderen. Maar dan is er nog een belangrijk aandachtspunt. Het luistert naar de naam responsabilisering.

Net zoals de Belgische gewesten mijns inziens nog te weinig er zelf beter van worden – in de zin van: meer middelen krijgen – wanneer zij het economisch beter doen en meer mensen aan de slag helpen, is er momenteel te weinig beloning voor steden die alles op alles zetten om de maatschappij te versterken. Het doorgeven van bevoegdheden zonder versterkte responsabilisering heeft in mijn ogen weinig zin. Maar ook met de huidige bevoegdheidsverdeling lijkt het nuttig om meer incentives in de juiste richting te geven. Bijvoorbeeld door steden (en gemeenten) die er meer dan gelijkaardige steden in slagen leefloners te activeren daar financieel voor te belonen.

Of met andere woorden – ik maak de cirkel rond – als de Vlaamse Regering de steden (en gemeenten) wil meekrijgen in een beleid dat meer mensen richting de arbeidsmarkt verleidt, zal haar houding ook tegenover de gemeenten er één van een beloningsregering moeten zijn.

1. Zeker voor kortgeschoolden die minder mobiel zijn, kunnen steden helpen werknemers met werkzoekenden te matchen. Denk bijvoorbeeld maar aan lokale “speed dating”-initiatieven.
2. Steden kunnen inactieven matchen met vrijwilligersorganisaties. Het blijkt een enorme troef te zijn voor een cv die zelfs in staat is discriminatie te doen verdwijnen.
3. Koppel sociale tarieven voor stedelijke activiteiten aan het inkomen van de burger en zo weinig mogelijk aan dienst statuut, zodat wie werkt tegen een laag loon zich ook op die manier gesoigneerd voelt.
4. Leg werkenden in de watten door incentives te geven aan kinderopvangplaatsen om ook buiten de kantooruren kinderen op te vangen. Zo faciliteer je de combinatie werk en gezinsleven.
5. Breng werk en sociaal beleid onder bij dezelfde schepen. Die kan sociale bescherming dan zo invullen dat het echt een perspectief op werk biedt.

De Witten Vos

Belfius

Colofon

[1] *The Economist - The pandemic is liberating firms to experiment with radical new ideas, 25 april 2020.*

[2] *The Economist - COVID-19 challenges New York's future, 13 juni 2020.*

Copyright © 2021
Agentschap Binnenlands Bestuur

Verantwoordelijke uitgever

Jeroen Windey, administrateur-generaal
Agentschap Binnenlands Bestuur
Havenlaan 88 bus 70 - 1000 Brussel

Depotnummer

D/2021/3241/047

Productie

FamousGrey

Vormgeving

Elke Helbig
Anne-Sophie Tonnelier

Werkten mee aan dit nummer

Bart Somers
Alexander D'Hooghe
Yasmien Naciri
Geert Noels
Aline Muylaert
Erik Wieërs
Elke Van Hoof
Stijn Baert

Stad na corona is een samenwerking van

Vlaamse Overheid
Agentschap Binnenlands Bestuur
Toerisme Vlaanderen
FamousGrey

Fotografen

Piet De Kersgieter
BOA fotostudio
PAKT Antwerp
visit.brussels - Jean-Paul Remy
Kris Jacobs
Tomas Kubes
Karl Bruninx

ISBN

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar worden
gemaakt door middel van druk, fotokopie,
geluidsband, elektronisch of op welke wijze
dan ook, zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever.

